

Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΥΠΟ

Κ. Δ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ, Δ. Θ.

«Μὴ γὰρ μοι τοῦτο ἴδης, ὅτι ἐν γῆ ἔστηκεν ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ὅτι ἐν οὐρανῷ πολιτεύεται...¹ Ἐκεῖ ἡμῶν τὸ πολίτευμα καὶ ἡ ζωὴ. Ζωὴ γὰρ ἡμῶν, φησί, κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Οὐδὲ γὰρ γῆν οἰκοῦμεν, ἀλλὰ μετέστημεν πρὸς τὴν ἄνω μητρόπολιν»².

Α'

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΜΕΓΑ

1. Τὸ μυστήριον ἐν τῇ ἐνώσει τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ³.

Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὸν ἱερόν Χρυσόστομον ἀποτελεῖ «μυστήριον μέγα»⁴

1. Εἰς τὸ ρητὸν «Ἐγένετο...» ὁμιλ. 4,2 P.G. 56, 121.

2. Εἰς Ψαλμ. 143,3. P.G. 55, 461. Πρβλ. εἰς Ἑβρ. ὁμιλ. 16,2. P.G. 63, 125. Πρβλ. εἰς Ψαλμ. 142,3 P.G. 55, 450. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 19,5, P.G. 57, 279 ἐξ. Εἰς μάρτυρας...50, 645 ἐξ.

3. Τὸ θεμελιῶδες γνῶρισμα τοῦ μυστηρίου κατὰ τὸν Χρυσόστομον συνίσταται εἰς τὸ «ἀγνοούμενον» ἢ τὸ «ἄρρητον» ἢ τὸ «παράδοξον» τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ, οὗ ἡ γνῶσις ἦτο ἀποκεκρυμμένη ἢ ἀπὸ πάντας τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀπὸ μέρος αὐτῶν. Τὸ μυστήριον ἀποκαλύπτεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ προσιτῶν τοῖς ἀνθρώποις μέσων, ἡ πλήρης ὁμῶς κατάληψις τῆς ἀποκαλυπτομένης ἀληθείας, οὐσῆς ὑπερφυσικῆς καὶ ὑπὲρ λόγον ἀληθείας, δὲν εἶναι δυνατὴ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. εἰς Κολ. ὁμιλ. 5,1. P.G. 62, 331 ἐξ. Περὶ ἀκαταλήπτου, λόγ. 4,2 P.G. 48, 729 ἐξ. Εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11,1. P.G. 62,555. Εἰς Α' Κορινθ. ὁμιλ. 7,1-2. P.G. 61, 53-57. Περὶ τῆς ἐνοίας τοῦ ὄρου «μυστήριον» παρὰ Χρυσόστομῳ πρβλ. καὶ G. Fittkau, Der Begriff des Mysteriums bei Johannes Chrysostomus, Bonn, 1953, σελ. 56 ἐξ. καὶ γενικώτερον περὶ μυστηρίου πρβλ. G. Bornkam, Art. μυστήριον ἐν Th. W. N. T. τόμ. IV (1940), σελ. 809-834.

4. Πρβλ. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20,4. P.G. 62, 140. Πρβλ. «Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον...» 3. P.G. 51,230. Εἰς Ἰωάνν. ὁμιλ. 11, 2. P.G. 59, 80. Πρβλ. εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11,1. P.G. 62, 554. Γενικώτερον περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς μυστηρίου πρβλ. Otto Sesselroth, Die Kirche als Ursakrament, Frankfurt a.M. 1953. — M. J. Congar, Esquisses du mystère de l'Eglise, (Unam Sanctam 8) Paris 1941. — Henri de Lubac, Betrachtung über die Kirche, Graz - Wien - Köln 1954, 184 σελ. 13 ἐξ., 38 ἐξ., 137 ἐξ. A. Wikenhauser, Die Kirche als der Mystischer Leib Christi nach dem Apostel Paulus, Münster in Westfalen 1937. — Charles Journet, L'Eglise du Verbe incarné, essai de théologie systematique: I, La hierarchie apostolique (1941). II Sa structure interne et son unité catholique, Friburg (Suisse) 1951. — H. Schlier, Die Kirche als das Geheimnis Christi (Nach dem Epheserbrief), ἐν περιοδικῷ Theologische Quartalschrift, 134 (1954), σελ. 385-396.

ἀποκαλυφθέν, «ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου»¹ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ «ὄντως μυστηρίου»², τοῦ «χρόνοις αἰώνιοις σεσιγημένου» καὶ «ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ τῶν γενεῶν»³. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κοινωνία τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ «κεκλημένων»⁴. Ἡ κλήσις καὶ ἡ θεμελίωσις τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν, ἦτοι τῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνθρωπίνης πρωτοβουλίας, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν τὸν Τριαδικὸν Θεόν· «Πιστὸς ὁ Θεὸς δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν..... πάλιν ἐκλήθητε, οὐκ αὐτοῖ

1. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Χρυσόστομος (πρὸς τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας... P.G. 48, 829), κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου Ἐκκλησίας δὲ πρᾶγμα οὐδὲ εἰς νοῦν τις ἐλάμβανε τότε, ἀλλ' οὐδὲ ὄνομα· ἡ γὰρ συναγωγὴ ἦν ἀνοῦσα ἔτι». Πρβλ. Β' Κλ ἡμεντος, XIV,9. Β. Ἐ. Π. Ἐ. Σ. τόμ. Α' Ἀθήναι 1955 σελ. 45· «...τὴν ἐκκλησίαν οὐ νῦν εἶναι, ἀλλ' ἀνωθεν, ἦν γὰρ πνευματικὴ, ὡς καὶ ὁ Ἰησοῦς ἡμῶν. Ἐφανερῶθη δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ἵνα ἡμᾶς σώσῃ, ἡ ἐκκλησία δὲ πνευματικὴ οὕσα ἐφανερῶθη ἐν τῇ σαρκὶ Χριστοῦ». Πρβλ. καὶ Ἐπιφανίου Σαλαμίνο, Κατὰ Αἰρέσεων 1,5 P.G. 41, 181. «Καθολικὴ ἐκκλησία ἀπ' ἀρχῆς οὕσα καὶ ὕστερον πάλιν ἀποκαλυφθεῖσα... ἀρχὴ πάντων ἐστίν».

2. Εἰς Κολ. ὁμιλ. 5,2. P.G. 62, 333· «Ἔστι γὰρ καὶ ἄλλο μυστήριον. Ἄλλὰ τοῦτο ὄντως μυστήριον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν, ὃ ἐστὶν θαυμαστόν, ὃ παρὰ τὴν κοινὴν προσδοκίαν, ὃ ἐκρύπτετο. Ὅς ἐστὶ Χριστὸς ἐν ὑμῖν...» Πρβλ. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,1. P.G. 61, 55 ἐξ.

3. Εἰς Κολ. ὁμιλ. 5,1. P.G. 62, 331· «Ἐπιπών, ὧν ἐτύχομεν καὶ δεῖξας τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν μεγέθει τῶν δοθέντων, πάλιν ἐτέραν ἐπίτασιν εἰσάγει, ὅτι οὐδὲ πρὸ ἡμῶν τις αὐτὸν ἔμαθεν· ὃ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ποιεῖ λέγων· Οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις, ἀλλὰ μόνος ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἦδει. Διὸ καὶ οὐχ ἀπλῶς κεκρυμμένον εἶπεν, ἀλλ' Ἀποκεκρυμμένον καὶ ὅτι εἰ καὶ νῦν γέγονεν, ἀλλὰ παλαιὸν ἐστὶ, καὶ ἄνωθεν ταῦτα ὁ Θεὸς ἐβούλετο, καὶ οὕτω διετετύπωτο· διὰ τί δὲ οὐκέτι λέγει. Ἀπὸ τῶν αἰώνων, φησὶν, ἐξ ἀρχῆς. Καὶ μυστήριον εἰκότως καλεῖ, ὃ οὐδεὶς ἦδει πλὴν ὁ Θεός. Καὶ τοῦ κεκρυμμένου· Ἐν τῷ Χριστῷ· ὡς περ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους λέγει· ἢ ὡς περ ὅταν λέγῃ ὁ προφήτης· Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ».

4. Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, ὡς γνωστόν, ἡ κοινωνία τῶν πιστῶν καλεῖται Ἐκκλησία, ἥτις ὀνομασία ἀνταποκρίνεται ἄριστα εἰς τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας οὐσης κοινωνίας τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεκλημένων (ἐκ τοῦ ἐκκαλεῖν). Πρβλ. Ἰωάν. Καρμίρη. Σύνοψις τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπιτηρίδι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1957, σελ. 141· Ἐκκλησία, καλουμένη κατὰ τοὺς Πατέρας οὕτω «διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι καὶ ὁμοῦ συνάγειν», «ἐστὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου», ἢ τὸ σύνολον πάντων τῶν ὀρθοδόξως πιστευόντων εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου, τῶν ἠνωμένων ὀργανικῶς διὰ τῆς αὐτῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῶν αὐτῶν μυστηρίων εἰς ἓν αἰῶμα με ἀκεφαλὴν» τὸν Κύριον, διακρινόμενων δὲ εἰς τὸν διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης καθοσιούμενον κληρὸν καὶ εἰς τὸν λαόν, καὶ διοικουμένων ὑπὸ ἐπισκόπων, ἀναγόντων τὴν ἀρχὴν αὐτῶν δι' ἀδιακόπου διαδοχῆς εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ διὰ τούτων εἰς αὐτὸν τὸν ἰδρυτὴν τῆς Ἐκκλησίας Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν». Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φρασεολογίαν ἐσήμαινε ὁ ὄρος Ἐκκλησία τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, εἰς ἣν (κατὰ τὴν προδημοκρατικὴν περίοδον) οὐχὶ πάντες οἱ πολῖται συνεκαλοῦντο καὶ συμμετείχον. Πρβλ. Milasch, Τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκ-

προσῆλθετε)¹. Ἡ θεία προέλευσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ὑπερκόσμιος αὐτῆς χαρακτήρ ἐξείρονται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου διὸ καὶ ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν ἀ᾽ Ἐκκλησίαν Θεοῦ². Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ κοινωνία τῶν πιστῶν. Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν ἰδεωδῆ ἔκφρασιν τῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων κοινωνίας τῆς Ἁγίας Τριάδος³.

Τὸ δευτέρον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς σταυρικῆς Αὐτοῦ θυσίας οὐ μόνον ἐθεμελίωσε τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ συνεδέθη ἀρρήκτως μετ' αὐτῆς.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ

κλησίας (Μετάφρασις Ἀπαστολοπούλου), Ἐν Ἀθήναις 1906, σελ. 287 ὑποσημ. 1 καὶ Α. Χριστοφιλοπούλου, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, τεῦχος Α', σελ. 6. Περὶ τοῦ γεγονότος τῆς συστάσεως τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κλήσεως τῶν πιστῶν Πρβλ. εἰς «Πρὸς τε Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας...» 1 P.G. 48, 813. «Ὅτι τὸ Χριστιανῶν γένος αὐτὸς ἐφύτευσεν... ὅτι τὰς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας αὐτὸς ἐπέζητο». Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 14,1. P.G. 57, 217. «Εἶτα δευκῶς, ὅτι οὐκ αὐτοὶ ζητήσαντες εὗρον, ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτοῖς ἄνωθεν ἐπεφάνη». Πρβλ. Εἰς Ρωμ. ὁμιλ. 1,3. P.G. 60, 399. «καὶ γὰρ ἡμεῖς ἐκλήθητε, καὶ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ προσήλθετε». Εἰς Ψαλμ. 8,7, P.G. 55,117. «Οὐκ ἐπὶ γῆς δὲ κληρονόμοι, ἀλλὰ κοινωνοὶ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἐσμεν καὶ μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς κοινωνίαν καλούμεθα τοῦ Μονογενοῦς». Πρβλ. εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 1,4. P.G. 62,15. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 4,2. P.G. 62, 33. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 8,1. P.G. 59,65. Ἀλλ' ἐν τῇ Χρυσοστομικῇ περὶ Ἐκκλησίας διδασκαλίᾳ ὑπογραμμίζεται οὐ μόνον ἡ θεία προέλευσις καὶ ἡ ὑπερκόσμιος φύσις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ὁ χαρακτήρ αὐτῆς ὡς δρατῆς κοινωνίας. Πρβλ. Ὅμιλ. περὶ τῆς ἐξορίας, 1. P.G. 52, 429. Εἰς Ψαλμ. 149,1 P. G. 55,493. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 1,1. P.G. 61, 13. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 27,3. P.G. 61, 228. Εἰς «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἐξω εὐρεθείς Ἐυτρόπιος...» P.G. 52, 397. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 65,1. P.G. 59,361-362. Ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιοῖ τὸν ὄρον «Ἐκκλησία» καὶ μετὰ τὴν σημασίαν, ἣν εἶχε παρὰ τοῖς Ἑλλησι. Πρβλ. Εἰς Πράξ. ὁμιλ. 42,2 P.G. 60,298. Πρβλ. καὶ Γενναδίου, Μητροπολίτου Ἡλίουπόλεως, Ἡ περὶ Ἐκκλησίας Διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου (Ὁρθόδοξος ἀπάντησις εἰς τὸ θέμα τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν «Ἡνωμένοι ἐν Χριστῷ διηρημένοι ὡς Ἐκκλησίαι»). Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Ὁρθοδοξίας» (τεῦχος Γ' 1954), Ἰσταμποῦλ 1954, σελ. 1 ἐξ.

1. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 2,2. P.G. 61,19. Πρβλ. εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 87, 3. P.G. 59,471. «Ἄ γὰρ δοκεῖ ἰδιάζοντα εἶναι τοῦ Πατρὸς, ταῦτα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι φαίνεται καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Πῶς οὖν οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Υἱόν, φησὶν, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ἐλκύσῃ αὐτόν; Ἀλλὰ τοῦτο δεικνύται τοῦ Υἱοῦ ὄν. Ἐγὼ γὰρ εἰμι, φησὶν, ἡ ὁδός· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. Ὅρα δὲ αὐτὸ καὶ τοῦ Πνεύματος ὄν· Οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ». Πρβλ. Β. Ἐξάρχου, Θέσεις περὶ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου Καθολικῆς, ἐν «Ὁρθοδοξίᾳ» 1953, σελ. 59.

2. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 1,1. P.G. 61,13. Πρβλ. εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11,1. P.G. 62,554. Ὅμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας, 1. P.G. 52, 428.

3. Πρβλ. εἰς «Ἐἶδον τὸν Κύριον...» ὁμιλ. 1,1. P.G. 56,97 ἐξ. Πρβλ. C. Feckes, Aus dem Ringen um das Kirchenbild, ἐν Theologie der Zeit, Wien 1936, σ. 156. — Th. Soiron, Die Kirche als der Leib Christi. Düsseldorf 1951, σελ. 214 ἐξ. Lubac, Betrachtung..., ἐνθ' ἄν. σελ. 164.

τῆς Ἐκκλησίας. "Ὅπως τὸ σῶμα καὶ ἡ κεφαλὴ ἀποτελοῦν ἐνότητα ἀδιάσπαστον, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς μετὰ τῆς Ἐκκλησίας: «Καθάπερ γὰρ καὶ σῶμα καὶ κεφαλὴ εἰς ἓστιν ἄνθρωπος, οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Χριστὸν ἐν ἔφησεν εἶναι»¹.

Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας². «Γένος ἐγένετο ἐν, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων»³, διακηρύσσει ὁ Χρυσόστομος. Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελοῦσα τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ἡ ἀγία καὶ ἄμωμος νύμφη Αὐτοῦ, ἡ ἀνευ σπίλου ἢ ρυτίδος ἢ τι τῶν τοιούτων⁴. Ἐν τῇ ἐνώσει ταύτῃ τοῦ Κυρίου μετὰ τῆς Ἐκκλησίας διορᾷ ὁ Χρυσόστομος τὸ συντελεσθὲν μέγα μυστήριον: «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων γινόμενον· ὅταν δὲ ἴδω εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὸ συμβαῖνον, τότε ἐκπλήττομαι, τότε θαυμάζω»⁵.

Δέον ὅμως νὰ τονισθῇ, ὅτι ἐν τῇ ἐνώσει τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου οὐδεμία σύγχυσις ἔλαβε χώραν τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου⁶. Ὁ μὲν γὰρ Υἱὸς, ἅτε ὁμότιμος ὢν, ἐκ δεξιῶν κάθηται, αὐτὴ δὲ (δηλ. ἡ Ἐκκλησία) ἔστηκεν. Εἰ γὰρ καὶ βασιλίσσά ἐστιν, ἀλλὰ κτιστῆς οὐσίας ἐστὶ. Πῶς οὖν ὁ Παῦλός φησι: Συνήγειρε καὶ συνεκάθησεν ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ; Ἀλλὰ πρόσεχε τῇ ἀκριβείᾳ. Οὐχ ἀπλῶς εἶπε, συνήγειρε καὶ συνεκάθησεν· ἀλλ' ἐν Χριστῷ· τοῦτέστι διὰ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ κεφαλὴ ἡμῶν ἄνω, φησὶν, ἔστιν, ἡμεῖς δὲ σῶμα, τῆς κεφαλῆς ἄνω καθημένης, καὶ ἡμεῖς τῆς τιμῆς μετέχομεν, εἰ καὶ ἐστήκαμεν»⁷.

Τῆς ἐνώσεως ταύτης τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ κατ'

1. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμλ. 30,1. P.G. 61,250. Πρβλ. Ἰωάν. Καρμίρη, ἐνθ' ἄν. σελ. 144 ἐξ.

2. Εἰς Ἐφεσ. ὁμλ. 3,2. P.G. 62,26· «Ἴνα γὰρ μὴ, ἀκούσας κεφαλὴν, τὴν ἀρχὴν μόνον νομίσης, ἀλλὰ καὶ τὴν βεβαιότητα, μηδ' ὡς ἄρχοντα μόνον, ἀλλ' ὡς σώματος ἰδῆς κεφαλὴν, τὸ πλήρωμα, φησὶν, τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου. Ὡς οὐκ ἀρκοῦντος τούτου δεῖξαι τὴν συγγένειαν καὶ τὴν ἐγγύτητα, τί φησί; Τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία. Καὶ γὰρ πλήρωμα κεφαλῆς σῶμα καὶ πλήρωμα σώματος κεφαλῆ». Πρβλ. Εἰς Ρωμ. ὁμλ. 24,2. P.G. 60,624.

3. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν, ὁμλ. 16. P.G. 52,789. Πρβλ. Εἰς Ἀ' Τιμ. ὁμλ. 11,1. P.G. 62,555· «Σκόπει δὲ πῶς πανταχοῦ μυστήριον καλεῖ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν· εἰκότως οὐ γὰρ ἐστὶ πᾶσιν ἀνθρώποις δῆλον· πῶς γὰρ, ὃ ἐφάνη διὰ τῆς Ἐκκλησίας; Διὰ τοῦτο, φησὶν, ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ. Καὶ γὰρ ὄντως μέγα· ἄνθρωπος γὰρ ἐγένετο ὁ Θεὸς καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος· ἄνθρωπος ὡφθη ἀναμάρτητος· ἄνθρωπος ἀνελήφθη· ἐκηρύχθη ἐν κόσμῳ· μεθ' ἡμῶν εἶδον αὐτὸν οἱ ἄγγελοι. Μυστήριον τοῖνυν ἐστὶ».

4. «Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον...», P.G. 51, 227 ἐξ. Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 8,10. P.G. 55,199. Εἰς Ψαλμ. 4,10. P.G. 55,63. Εἰς Ἐφεσ. ὁμλ. 20,1-2. P.G. 62,136 ἐξ. Πρβλ. καὶ L u b a c, ἐνθ' ἄν. σελ. 45, 77.

5. «Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον...» 3. P.G. 51, 230.

6. Πρβλ. T h. S o i r o n, ἐνθ' ἄν. σελ. 174. Πρβλ. V. W a r n a c h, Agape, Die Liebe als Grundmotiv der neutestamentliche Theologie, Düsseldorf 1951, σελ. 558.

7. Εἰς Ψαλμ. 44,10. P.G. 55,199. Πρβλ. εἰς Ἰωαν. ὁμλ. 82,1. P.G. 59,443.

ἐξοχὴν ἔκφρασιν ἢ διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν μυστικῇ ἔνωσις τῶν πιστῶν μετὰ τοῦ Κυρίου· «Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἦν ὡς τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ ἄρτου τούτου ἐνούμεθα»¹. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀντικατοπτρίζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Θεῖα καὶ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Κυρίου, ὅστις πληροῖ ταύτην διὰ τῆς Θείας Αὐτοῦ διαρκοῦς παρουσίας. Ἐὰν ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἀνθρωπίνην αὐτῆς ἐμφάνισιν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη ὁμοιότητα πρὸς ἄλλους ἀνθρώπινους ὀργανισμούς, ἐν τούτοις παραμένει κατὰ τὴν βαθυτάτην αὐτῆς οὐσίαν ὁ μοναδικὸς καὶ ἀσύγκριτος ὀργανισμὸς, ὅστις ἀνάγει οὐ μόνον τὴν προέλευσίν του εἰς τὸν παντοδύναμον Θεόν, ἀλλὰ διατελεῖ ὦν μετ' Αὐτοῦ ἀρρήκτως συνηνωμένος εἰς τὸν αἰῶνα². Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὸν Θεῖον Χρυσόστομον «... οὐρανοῦ μᾶλλον ἐρρίζωται»³... καὶ οὐδὲν ἔστιν ἄλλο ἢ οὐρανός»⁴. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι «τόπος ἀγγέλων, τόπος ἀρχαγγέλων, βασιλεία Θεοῦ, αὐτὸς ὁ οὐρανός»⁵. Διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος ἀνοίγονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους αἱ πύλαι τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Ὁ Χρυσόστομος ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι τονίζει, ὅτι «οὐ γὰρ εἰς ἀρχὴν ἄγεσθαι μέλλετε ψιλῆν, ἀλλ' εἰς βασιλείαν αὐτὴν· μᾶλλον δὲ οὐκ εἰς βασιλείαν ἀπλῶς, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τῶν οὐρανῶν τὴν βασιλείαν... ἀλλ' ἔτι τριάκοντα ἡμέραι, καὶ ἀποκαταστήσει, ὑμᾶς οὐχὶ Φαραῶ, ἀλλ' ὁ τῶν οὐρανῶν βασιλεὺς εἰς τὴν ἄνω πατρίδα, εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἱερουσαλήμ, εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»⁶. Ἀλλ' ἐὰν κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν⁷ πεπληρωμένη ὑπὸ τοῦ Παναγίου Πνεύματος τοῦ Θεοῦ,

1. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 24,2. P.G. 61,200. Πρβλ. καὶ εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20,3-4. P.G. 62,139 ἐξ· «Σκόπει δὲ ἐπλάσθη ὁ Ἀδάμ, ἐτέχθη ὁ Χριστός· ἐν τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ εἰσῆλθε φθορά, ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐπήγασεν ἡ ζωὴ· ἐν παραδείσῳ ἐβλάστησε θάνατος, ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ ἡ ἀναίρεσις γέγονεν. Ὡς οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῆς ἡμετέρας φύσεως, οὕτως ἡμεῖς τῆς οὐσίας αὐτοῦ· καὶ ὡς ἡμᾶς ἐκεῖνος ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἔχομεν ἐν ἡμῖν. Ἀντί τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Ἴδου καὶ τρίτον δικαίωμα· δείκνυσι γὰρ ὅτι τοὺς γεννησαμένους τις ἀφείς καὶ ἐξ ὧν ἔφυ, ἐκεῖνη συμπλέκεται· καὶ λοιπὸν ἡ σὰρξ ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ καὶ ὁ παῖς ἔστιν ἐκ τῆς ἐκατέρου συνουσίας συγγραθεῖσα· καὶ γὰρ μίγνεται τῶν σπερμάτων, τίκτεται ὁ παῖς. Ὅστε τοὺς τρεῖς εἶναι μίαν σάρκα. Οὕτως οὖν ἡμεῖς πρὸς τὸν Χριστὸν γινόμεθα μίαν σὰρξ διὰ μετουσίας· καὶ πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς ἢ τὸ παιδίον». Πρβλ. Ἰωάν. Κ α ρ μ ῆ ρ η, ἐνθ' ἄν. σελ. 144.

2. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 11,2. P.G. 59, 80· «Καὶ θεὰ μοι τὸ φρικτὸν καὶ ἀπόρητον τοῦ μυστηρίου· Διὰ παντὸς κατοικεῖ τὴν σκηνὴν τὴν γὰρ σάρκα τὴν ἡμετέραν περιεβάλετο οὐχ ὡς πάλιν αὐτὴν ἀφήσειν, ἀλλ' ὡς διαπαντὸς ἔξω μεθ' ἑαυτοῦ».

3. Εἰς «Ἐἶδον τὸν Κύριον...», ὁμιλ. 4, 2 P.G. 56, 121.

4. Εἰς Ἐβρ. ὁμιλ. 14, 2. P.G. 63, 112.

5. Εἰς Κορ. ὁμιλ. 34, 5. P.G. 61, 313.

6. Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, Κατήχησις 1, 1 P.G. 49, 223.

7. Πρβλ. J. S t e l z e n b e r g e r, Lehrbuch der Moraltheologie. Die Sichtlich-

ἐν τούτοις τὸ οὐσιαστικὸν τοῦτο περιεχόμενον ἔχει ἀνάγκην ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν μέσων, δι' ὧν νὰ ἐπικοινωνῇ μετὰ τοῦ ὁρατοῦ καὶ ἀνθρωπίνου ἐν αὐτῷ. «Καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ὑμᾶς ἐπὶ τὰ νοητὰ χειραγωγεῖν δεῖ. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν»¹. Οὕτω τὰ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος, τῆς Θείας Εὐχαριστίας² καὶ τῆς ἱερωσύνης ἀποτελοῦν τὰ κατ' ἐξοχὴν μέσα, δι' ὧν συγκροτεῖται ἡ ὁρατὴ Ἐκκλησία καὶ συνδέεται μετὰ τῆς ἀοράτου.³ Ἀκριβῶς δ' εἰς τὴν πραγματάωσιν τῆς ἐνότητος τῶν μελῶν τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἀοράτου αὐτῶν κεφαλῆς, τὸν Κύριον Ἰησοῦν, ἀποσκοποῦν ὅλοι οἱ συγκροτοῦντες τὸν ὀργανισμόν τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας θεσμοί, οἵτινες δέον νὰ θεωρῶνται καὶ ἐρμηνεύονται ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ ἐπιδικωμένου ὑψίστου τούτου σκοποῦ, ὑπὲρ οὗ καὶ ὑφίστανται. Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐνέχει ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν διὰ τὴν καθόλου λύσιν τοῦ περὶ φύσεως καὶ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας προβλήματος κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, εἰδικώτερον δὲ τοῦ περὶ τῆς κατ' αὐτὸν σχέσεως τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου Ἐκκλησίας. Ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁρατῶν θεσμῶν καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ ὁρατοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ ἐπιβαλλομένη ἐκ τῆς διττῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως⁴ δέον κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον νὰ θεωρῆται καὶ ἐρμηνεύηται κατὰ τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἔννοιαν. «Οὐδὲν γὰρ αἰσθητὸν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστὸς· ἀλλ' ἐν αἰσθητοῖς μὲν πράγμασι, πάντα δὲ νοητά. Οὕτω καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, δι' αἰσθητοῦ μὲν πράγματος γίνεται τοῦ ὕδατος τὸ δῶρον, νοητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον, ἡ γέννησις καὶ ἡ ἀνακαινισις. Εἰ μὲν

keitslehre der Königsherrschaft Gottes, Paderborn 1953, σελ. 344 ἐξ. Περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας καὶ βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἴδε κατωτέρω ἐν 2ῳ κεφαλαίῳ.

1. Εἰς τὸ α' Ὅτι χρήσιμος ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις», 3. P.G. 51, 91. Πρβλ. F i t t k a u, ἐνθ' ἀν. σελ. 82 ἐξ.

2. Πρβλ. G. F l o r o v s k y, The Church: her natur task ἐν Man's disorder and God's desing, τεῦχος I, The Universal Church in God's desing, London 1948, σελ. 47. «The unity of the Church is effected through the sacraments: Baptism and the Eucharist are the two «social sakraments» of the Church, and in them the true meaning of Christian «togetherness» is continually revealed and sealed. Or even more emphatically, the sacraments constitute the Church»

3. Πρβλ. «Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον...» P.G. 51, 229. Πρβλ. εἰς α' Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος...», 15-16. P.G. 52, 411. Περὶ τῶν μυστηρίων ὡς τῶν συστατικῶν στοιχείων τῆς Ἐκκλησίας. Πρβλ. K l a u s M ö r s d o r f, Zur Grundlegung des Rechtes der Kirche ἐν Münchener Theologische Zeitschrift, 3 (1952) 1 ἐξ.

4. Πρβλ. Χρυσόστομου, «Ἐτι εἰς τὴν ἀσάφειαν τῆς Παλαιᾶς...» ὁμιλ. 2,5. P.G. 56, 182. «Διπλοῦν γὰρ τοῦτο τὸ ζῶον, ὁ ἀνθρώπος λέγω, ἐκ δύο συγκείμενος οὐσιῶν, τῆς μὲν αἰσθητῆς, τῆς δὲ νοητῆς, ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν γῆ συγγένειαν ἔχων. Διὰ μὲν γὰρ τῆς νοητῆς οὐσίας κοινωνεῖ ταῖς ἄνω δυνάμεσι, διὰ δὲ τῆς αἰσθητῆς τοῖς τῆς γῆς συνῆπται πράγμασι, οὐνδεσμός τις ὧν ἀκριβῆς ἐκατέρως τῆς κτίσεως. Ὅταν μὲν οὖν πράττῃ τι τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων, πνευματικῶς λέγεται καὶ οὐδὲ ἀπὸ τῆς ψυχῆς ὀνομάζεται, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρας μείζονος τιμῆς, ἀπὸ τῆς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας».

γὰρ ἀσώματος ἦς, γυμνά αὐτὰ σοι τὰ ἀσώματα παρέδωκε δῶρα· ἐπειδὴ δὲ σώματι συμπλέκεται ἡ ψυχὴ, ἐν αἰσθητοῖς τὰ νοητὰ σοι παραδίδωσι»¹.

Οὕτως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνηνώθη ἀρμονικῶς, ἀχωρίστως, ἀλλὰ καὶ ἀσυγχύτως τὸ θεῖον μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου, τὸ ὄρατον μετὰ τοῦ ἀοράτου, τὸ ἐπίγειον μετὰ τοῦ ἐπουρανίου, τὸ πρόσκαιρον μετὰ τοῦ αἰωνίου, ὅπως ἀκριβῶς συνηνώθη ἀρμονικῶς ἡ θεία μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ ἐνανθρωπήσαντι Λόγῳ τοῦ Θεοῦ. Τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐνότητά ἀδιάσπαστον, ἐν μέγα μυστήριον.² Ὁ Χρυσόστομος παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς, ὅτι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς Του ὁ Κύριος «Ἐκκλησίας σάρκα ἀνέλαβε»³ ἀποκτήσας οὕτω σὺν τῇ βασιλικῇ καὶ τὴν ἱερατικὴν ιδιότητα. «Καὶ θεὰ τὸ μυστήριον. Πρῶτον μὲν ἦν βασιλικὴ καὶ νῦν γέγονεν ἱερατικὴ· ὡσπεροῦν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ· βασιλεὺς μὲν γὰρ ἦν αἰεὶ, ἱερεὺς δὲ γέγονεν, ὅτε τὴν σάρκωσιν ἀνέλαβεν, ὅτε τὴν θυσίαν προσήγαγεν»⁴.

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία ἀποτελοῦσα κατὰ τὴν βαθυτάτην αὐτῆς οὐσίαν τὸ μυστικὸν τοῦ Κυρίου Σῶμα καὶ οὐσα ἀρρήκτως συνωνομένη μετ' Αὐτοῦ ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Χρυσόστομον «μέγα μυστήριον», ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἐν τῷ Θεάνθρωπῳ συνένωσις τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· «Τῇ γὰρ ἐνώσει καὶ τῇ συναφείᾳ ἐν ἔστιν ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σὰρξ, οὐ συγχύσεως γενομένης οὐδὲ ἀφανισμοῦ τῶν οὐσιῶν, ἀλλ' ἐνώσεως ἀρρήτου τινος καὶ ἀφράστου. Τὸ δὲ ὅπως, μὴ ζήτηι· ἐγένετο γάρ, ὡς οἶδεν αὐτός»⁵.

2. Τὸ ἀδύνατον τοῦ πλήρους καὶ ἐπακριβοῦς προσδιορισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀποτελούσης μετὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν μέγα μυστήριον, εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῇ πλήρως ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου⁶, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἀδύ-

1. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 82,4 P.G. 58, 743.

2. Πρβλ. τὴν ἐπιτυχῆ παρατήρησιν τοῦ V. W a r n a c h, ἐνθ' ἀν. σελ. 562, καθ' ἣν «Wie aber der historische Christus das «Ursakrament» genannt werden kann, sodarf man die Kirche als das Haupt und Glieder zusammenfassende «Ganzsakrament» bezeichnen, d. h. als die sichtbare Erscheinung des pneumatischen Christuslebens in Irdisch — Konkreter Gestalt, woraus sich dann weiterhin alle einzelnen «Sacramente» (in engeren Sinne) ausgliedern. Durch diese wird jenes ewige Gottesleben, das die Kirche erfüllt, an die einzelnen Glieder weitergeleitet».

3. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας, 2 P.G. 52, 429.

4. Εἰς Ἑβρ. ὁμιλ. 13,1. P.G. 63, 103.

5. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 11,2. P.G. 59, 80.

6. Πρβλ. E i c h m a n n - M ö r s d o r f, Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Juris Canonici, τόμ. I, 8n ἐκδ, Paderborn 1953, σελ. 22. M. S c h m a u s, Katholische Dogmatik τόμ. III, 1 München 1940, σελ. 6.

γατον νὰ δοθῆ πλήρης ὀρισμὸς τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου· «μὴ ἀρκεῖ ἐν ὄνομα παραστῆσαι τὸ ὄλον;» ἐρωτᾷ χαρακτηριστικῶς ὁ Χρυσόστομος. Καὶ ἀπαντᾷ· «Οὐδαμῶς· ἀλλὰ διὰ τοῦτο μυρία ὀνόματα, ἕνα μάθωμέν τι περὶ Θεοῦ, κἀν μικρόν. Οὕτω δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία πολλὰ καλεῖται»². Τὸ ἀδύνατον τοῦ ἀκριβοῦς προσδιορισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας προέρχεται τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ ὑπερφυσικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς ἀτελείας καὶ τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου ἀδυνατοῦντος νὰ ὑψωθῆ καὶ κατανοήσῃ πλήρως τὰς ὑπερφυσικάς καὶ ὑπερκοσμίους ἀληθείας³. Ἡ οὐσία τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως εὐρίσκεται πέραν τῶν ὀρίων, ἐνθα κινεῖται τὸ ἀνθρώπινον λογικόν, διότι «οὐχ, ἄπερ ὀρῶμεν πιστεύομεν, ἀλλ' ἕτερα ὀρῶμεν καὶ ἕτερα πιστεύομεν. Τοιαύτη γὰρ ἡ τῶν μυστηρίων ἡμῶν φύσις»⁴.

² Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς μόνος δὲν εἶναι ἐπαρκὲς ὄργανον⁴ διὰ νὰ εἰσδύσῃ

2. Εἰς «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος...» 6. P.G. 52, 402.

3. Πρβλ. Εἰς Ἀ'Κορ. ὁμιλ. 4,1. P. G. 61, 31· «Ὅτω τὸνουν καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἐάν τῆ ἔξωθεν σοφίᾳ βουλευθῶμεν παραστῆσαι, πολὺς ἔσεται γέλως, οὐ παρὰ τῆ τῶν πραγμάτων ἀσθένεια, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνοίαν. τὰ γὰρ μεγάλα λόγος οὐδεὶς παραστῆσαι δύναται». Πρβλ. E. C o m m e r, Die Kirche in ihrem Leben und wesen dargestellt, I. Vom Wesen der Kirche, Wien 1094, σελ. 10· «Die Unmöglichkeit einer streng wissenschaftlichen Definition entspricht in diesem Falle nicht aus der Unvollkommenheit des Seins der Kirche als des zu erklärenden Gegenstandes, sondern vielmehr aus ihrer Überfülle, aus dem zu reichen und kraftvollen Inhalte, der durch endliche Gestaltungsbegriffe und Art unterschiede nicht begrenzt und von uns erfasst werden kann. Auch Gott ist undefinierbar und ebenso Christus, weil er göttliche Person ist. Wie wir aber sehen werden, ist Christus und die Kirche in gewisser Hinsicht ein und dasselbe».

4. Εἰς Ἀ'Κορ. ὁμιλ. 7,1. P.G. 61, 55. Πρβλ. εἰς «Ἐχοντες...» 4. P.G. 51, 275. «Ὡσπερ οἱ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὶ οὐδὲν βλέπουν νοητόν, οὕτως οἱ τῆς πίστεως οὐδὲν βλέπουν αἰσθητόν». Ὁ Χρυσόστομος ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ τῶν ὄρων «ἀκατάληπτου», «ἀπροσίτου» καὶ «ἀνεξιχνιάστου». Πρβλ. περὶ Ἀκατάληπτου, λογ. 3,2. P. G. 48, 721· «Ἄλλ' οὐδὲ φῶς οἰκεῖν ἀκατάληπτον εἶπεν, ἀλλ' ἀπρόσιτον, ὃ τοῦ ἀκατάληπτου πολλῶ μείζον ἐστὶ. Τὸ μὲν γὰρ ἀκατάληπτον λέγεται, ὅταν ἐρευνηθὲν καὶ ζητηθὲν μὴ καταληφθῆ παρὰ τῶν ζητούντων αὐτὸ ἀπρόσιτον οὐ ἐστὶν, οὐ μὴδὲ ἐρευναθῆ ἀνεχεται τὴν ἀρχὴν, μηδὲ ἐγγὺς αὐτοῦ γενέσθαι τις δύναται». Πρβλ. ἐνθ' ἀν. στ. 729. «Τί ἐστὶν ἀνεξιχνίαστον; Μὴ δυνάμενον ζητηθῆναι· οὐ μόνον δὲ μὴ δυνάμενον εὐρεθῆναι, ἀλλ' οὐδὲ ἀνιχνευθῆναι».

4. Ἡ προσπάθεια διὰ μόνου τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου κατανοήσεως τῆς οὐσίας τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως παρομοιάζεται ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου διὰ τοῦ εὐστοχωτάτου παραδείγματος τῆς διαπλεύσεως ἀπεράντου πελάγους ἄνευ πλοίου καὶ διὰ μόνων τῶν συλλογισμῶν (Εἰς Ἀ'Κορ. ὁμιλ. 7,1. P.G. 61,53, 54)· «Καὶ ταῦτόν συνέβαινε, ὅσον ἂν εἶ τις σοφίᾳ κυβερνητικῆ κεχρημένος ἐπηγγέλλετο πλοίου χωρὶς καὶ ἰστίων πέλαγος ἄπειρον διαπερᾶν, εἴτα ἐπειράτο λογισμοῖς κατασκευάζειν ὅτι τοῦτο δυνατόν· ἄλλος δὲ τις πάντων ἄπειρος, πλοῖον καὶ κυβερνήτην καὶ ναύταις ἐγγειρίας ἑαυτόν, οὕτω μετὰ ἀσφαλείας ἔπλει. Καὶ γὰρ ἡ δοκοῦσα εἶναι ἀμαθία τοῦτου, τῆς ἐκείνου σοφίας σοφωτέρα. Καλὴ μὲν γὰρ ἡ κυβερνητικὴ, ἀλλ' ὅταν μείζονα ἐπαγγέλλεται, μαρὰ τις ἐστὶ· καὶ πᾶσα τέχνη ἢ μὴ ἀρκουμένη τοῖς ὅροις τοῖς ἑαυτῆς τοῦτο ἂν εἴη».

εἰς τὸν χώρον τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ· «Ὅπως δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρθοβαδί-
σωμεν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ νὰ σταθῶμεν εἰς τὸν ἀέρα ἄνευ βοήθειας τινος,
οὕτω δὲν δυνάμεθα νὰ κινήθῶμεν καὶ εἰς τὴν χώραν τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύ-
ψεως διὰ μόνου τοῦ λογικοῦ ἡμῶν»¹. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνά-
μεων θεωρεῖ μόνον τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν καὶ τὰ προσιτὰ εἰς τὴν λογικὴν μέσα,
δι' ὧν περιεβλήθη ἢ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν οὐσίαν² καὶ τὸ
πλήρες περιεχόμενον αὐτῆς. Ὡς δὲ καθ' ὑπέροχον τρόπον παρατηρεῖ ὁ Χρυσό-
στομος, «καθάπερ τὰ παιδία τὰ βιβλία ὁρῶντα οὐκ οἶδε τῶν γραμμάτων τὴν
δύναμιν, οὐδὲ οἶδεν ἅπερ ὄρα, μᾶλλον δὲ κἂν ἀνὴρ ἄπειρος ἢ γραμμάτων, ταῦτά
πέισεται· ὁ δὲ ἔμπειρος πολλὴν εὐρήσει τοῖς γράμμασιν ἐναποκειμένην τὴν
δύναμιν, καὶ βίους ὀλοκλήρους καὶ ἱστορίας καὶ ἐπιστολῆν· ὁ μὲν ἄπειρος λαβὼν
χάρτην ἠγήσεται καὶ μέλαν εἶναι· ὁ δὲ ἔμπειρος καὶ φωνῆς ἀκούσεται, καὶ
διαλέξεται τῷ ἀπόντι, καὶ ὅπερ ἂν βούληται, διὰ τῶν γραμμάτων πάλιν ἐρεῖ·
οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μυστηρίου γίνεται· οἱ μὲν ἄπιστοι, καίτοι γε ἀκούοντες, οὐ
δοκοῦσιν ἀκούειν· οἱ δὲ πιστοὶ τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἔχοντες ἐμπειρίαν, ὁρῶσι
τῶν ἐναποκειμένων τὴν δύναμιν»³.

Αἱ ἀνθρώπινα λέξεις, δι' ὧν ἐκφράζονται αἱ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀν-
θρώπους ἀποκαλυπτόμεναι ἀλήθειαι, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποδώσουν πλήρως
τὴν οὐσίαν τῶν ἀληθειῶν τούτων. Ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ μὲν τοὺς τρόπους καὶ
τὰ μέσα, ἅτινα εἶναι προσιτὰ καὶ οἰκεία τοῖς ἀνθρώποις, οὐδέποτε ὅμως ἐπι-
τρέπεται νὰ παραθεωρῆται τὸ γεγονός, ὅτι ὑπὸ τὰς λέξεις αὐτὰς κρύπτονται

1. Μ. Σιῶ τοῦ, Ἱστορία καὶ Ἀποκάλυψις κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς Καινῆς Διαθήκης, Θεσσαλονίκη 1953, σελ. 95. Πρβλ. εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,5. Ρ. Γ. 61, 61· «Ὡσπερ γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς τούτοις οὐδεὶς ἂν τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καταμάθοι, οὕτως οὐδὲ ψυχὴ μόνη τὰ τοῦ πνεύματος. Καὶ τί λέγω τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; Οὐδὲ τὰ ἐν τῇ γῇ ἅπαντα. Καὶ γὰρ ὁρῶντες πόρρον πόρρωθεν τετράγωνον, στραγγύλον εἶναι νομίζομεν· ἔστι δὲ ὀφθαλμῶν ἀπάτη τὰ τῆς τοιαύτης ὑπολήψεως. Οὕτω τοίνυν καὶ ὅταν τὰ πόρρωθεν ἡμῶν πράγματα διὰ τῆς διανοίας μόνης δοκιμάζη τις, γέλωσ πολὺς ἔσεται. Οὐ γὰρ μόνον, οἵαπερ ἔστιν οὐκ ἔσεται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐναντία ὧν ἔστιν ἠγήσεται· διὸ καὶ ἐπήγαγε· Μωρία γὰρ αὐτῷ ἔστι. Τοῦτο δὲ οὐ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος, ἀλλὰ τῆς ἀσθενείας τοῦ μὴ δυναθέντος τοῦ μεγέθους αὐτοῦ ἐφικέσθαι διὰ τῶν τῆς ψυχῆς ὄψεων».

2. Ὁ ὅρος «οὐσία» εἶναι πολυσήμαντος. Πρβλ. Χ ρ. Ἀ ν δ ρ ο ὔ τ σ ο υ, Λεξικὸν τῆς Φιλοσοφίας, Ἀθήναι 1929 σελ. 266-267, καθ' ὃν ὁ ὅρος «οὐσία» σημαίνει λογικῶς, «τὸ σύνολον τῶν κυρίων γνωρισμάτων ὄντος τινός, τῶν ἀποτελούντων τὴν *essentiam*, ἢ τὴν ἰδιάζουσαν φύσιν, τὸν πυρῆνα ὄντος τινός». Πρβλ. W. Brugger Philosophisches Wörterbuch, 3η ἐκδ. Freiburg i Br. 1950, σελ. 414. «Wesen ist innerer Wesensgrund der Dinge im Gegensatz zu ihrer nach aussen erscheinenden Gestalt. Es ist das eigentliche, wahrhafte Sein der Dinge, das ihre erscheinende Gestalt hervorbringt, trägt und verständlich macht».

3. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,2, Ρ. Γ. 61, 56. Πρβλ. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, Ἡ διαμόρφωσις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι. (Ἀνάπτυον ἐκ τῆς «Θεολογίας» τόμος ΚΣΤ) Ἀθήναι 1955 σελ. 46 ἐξ.

ἀλήθειαι, τῶν ὁποίων ἡ πλήρης κατανόησις ὑπερβαίνει τὸν ἀνθρώπινον λόγον. «Πρόσχε μετὰ ἀκριβείας ἀγαπητέ. Ὀνόματά ἐστι θεῖα, καὶ ὀνόματα ἀνθρώπινα. Ἐλαβε παρ' ἐμοῦ, καὶ ἔδωκε μοι αὐτός... ἐπειδὴ γὰρ ἡ οὐσία μου ἀκήρατός ἐστι, σὺ δὲ ἄνθρωπος εἶ, σώματι συμπεπλεγμένος, λαβὼν ἀπὸ τῶν παρὰ σοὶ γνωρίμων ῥημάτων, νοήσης τὰ ὑπερβαίνοντά σε νοήματα»¹. Ἡ παραθεώρησις τῆς θεμελιώδους ταύτης ἀρχῆς, τ.ξ. τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ λογικοῦ νὰ διερευνήσῃ καὶ κατανοήσῃ τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, οὐσα κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον ἀπόδειξις «ἀνοίας»² συνεπάγεται ὀλέθρια ἀποτελέσματα. «Καὶ τοῦτο ἐστίν, ὃ μάλιστα ἀπόλλυσι τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ μὴ βούλεσθαι τῆς οἰκειας φύσεως ἐπιγινώσκειν τὰ μέτρα, ἀλλ' αἰετῶν μειζόνων ἐφίεσθαι καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν φαντάζεσθαι»³. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου προσπάθεια ὑποτάξεως τῶν πάντων ὑπὸ τὸν ἀνθρώπινον λόγον ὑποκρύπτει τὴν αὐτὴν κινουσαν αἰτίαν, ἥτις ὠδήγησεν εἰς τὴν πτώσιν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἥτοι τὴν «μειζονα τῆς οἰκειας φύσεως λαβεῖν ἔννοιαν καὶ ἰσοθεῖαν ἐλπῖσαι»⁴.

Μετὰ σφοδρότητος ὁ Χρυσόστομος καταφέρεται ἐναντίον τῶν ὀρθολογιστῶν τῆς ἐποχῆς του⁵, οἵτινες «λογισμοῖς τὰ σκῆπτρα τῆς γνώσεως ἐνεχείρισαν»⁶ καὶ διεκήρυσσον ὑπερφιάλως τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως γνωρίσῃ καὶ κατανοήσῃ πλήρως τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ⁷.

Δι' ἀκαταμαχῆτων τῶν ὄντι ἐπιχειρημάτων καὶ δι' εὐστοχωτάτων παραδειγμάτων ἀποδεικνύει ὁ θεὸς Χρυσόστομος, ὅτι ἡ διὰ μόνης τῆς ἀνθρωπίνης «σοφίας» προσπάθεια ἐρεύνης καὶ κατανοήσεως τῆς οὐσίας τῶν ἀποκαλυφθεῖσῶν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου «μυστηρίων» οὐ μόνον δὲν εἶναι δυνατὴ, ἀλλὰ καθίσταται ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐπίτευξίν της· «καὶ γὰρ ἔδωκεν αὐτὴν (δηλ. τὴν σοφίαν) ὁ Θεός, ἵνα μαθηθῆναι καὶ δέχεται τὰ παρ' αὐτοῦ, οὐχ ἵνα ἑαυτῇ αὐτὴ ἀρκεῖν νομίσῃ. Καὶ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ καλοὶ καὶ χρήσιμοι, ἀλλ' ἐὰν βούλωνται χωρὶς φωτὸς ὄρᾶν, οὐδὲν αὐτοὺς τὸ κάλλος ὀνύνησιν οὐδὲ ἡ οἰκεία

1. Εἰς «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος...», 8. P. G. 52, 403.

2. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,4. P. G. 61,60. Πρβλ. εἰς Ματθ. ὁμιλ. 12,2 8. P. G. 57, 205.

3. Εἰς Γεν. ὁμιλ. 30,2. P. G. 53, 275. Πρβλ. Περὶ Ἀκαταλήπτου, λόγ. 1,4. P. G. 48, 705 «τοσοῦτὸν ἐστὶ κακὸν τὸ μὴ μένειν εἰς τῶν ἔρων, ὧν ἐξ ἀρχῆς ἔταξεν ἡμῖν ὁ Θεός».

4. Εἰς «Εἶδον τὸν Κύριον...», ὁμιλ. 3,4. P. G. 56, 117.

5. Ἡ κατὰ τῶν ὀρθολογιστῶν τούτων διδασκαλία τοῦ Χρυσόστομου εἶναι πολυτιμωτάτη καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἐποχὴν, καθ' ἣν τοσαύτη σύγχυσις ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν ἔρευαν σπουδαιοτάτων θεολογικῶν προβλημάτων, καὶ δὴ τοῦ περὶ Ἐκκλησίας, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ὀρθολογιστικῆς τάσεως, ἥτις ἐπικρατεῖ εἰς μερίδα προτεσταντῶν κυρίως ἐπιστημόνων. Πρβλ. καὶ τὴν πολυκροτον θεωρίαν περὶ ἀπομυθεύσεως τῆς Κ. Δ. «Entmythologisierung» τοῦ R. Bultmann.

6. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,4. P. G. 61,60.

7. Ὄτῳ δὲ Χρυσόστομος ἀναφέρει (Περὶ Ἀκαταλήπτου, λόγ. 2,3 P. G.

ισχύς, ἀλλὰ καὶ παραβλάπτει. Οὕτω τοίνυν καὶ ἡ ψυχὴ, ἐὰν βουληθῆ χωρὶς πνεύματος βλέπειν· καὶ ἐμπόδιον ἑαυτῇ γίνεται»¹. Ἡ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας σκοτισθεῖσα διάνοια τοῦ ἀνθρώπου μὴ δυναμένη νὰ κατανοήσῃ τὸ ἀληθὲς περιεχόμενον τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως καὶ «μὴ ἀρκουμένη τοῖς ὅροις τοῖς ἑαυτῆς... μωρία γέγονεν, εἰ καὶ ἐδόκει σοφία εἶναι»². Δὲν εἶναι συνεπῶς παράδοξον, ὅτι οἱ ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις ἐρευνῶντες τὴν ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψιν «ἀνθρωπίνους λογισμοῖς τὰ τοῦ Θεοῦ μετρήσαντες ἠσχύνθησαν ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ»³ καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ προσοικειωθοῦν αὐτήν, ἐφθασαν εἰς τὸ σημεῖον νὰ τὴν θεωροῦν ὡς μωρίαν. Ὅπως ἀκριβῶς «τὸ σκότος τοῦ φωτὸς ἐπιτηδειότερον εἶναι δοκεῖ τοῖς τὰς ὄψεις νοσοῦσι· διὸ καὶ μᾶλλον εἰς συνεσκιασμένον δωμάτιον καταφεύγουσι. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς σοφίας γέγονε τῆς πνευματικῆς· ἡ μὲν τοῦ Θεοῦ σοφία μωρία ἐδόκει εἶναι τοῖς ἐξωθεν, ἡ δὲ αὐτῶν ἀληθῶς οὐσα μωρία σοφία αὐτοῖς νενόμισται»⁴.

Πῶς ἀληθῶς εἶναι δυνατόν ὁ πεπερασμένος καὶ κατὰ πάντα σχετικὸς ἀνθρωπος νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ κατανοήσῃ πλήρως τὸ «μυστήριον», τὴν οὐσίαν τοῦ ὁποίου προσδιορίζουν αἱ ἔννοιαι τοῦ «ἀπειρου», τοῦ «τελείου», τοῦ «ἀπολύτου»⁵; «Ἰδοὺ γὰρ τὰ σεμνὰ ἡμῶν πάντα πῶς ἔρημα λογισμῶν καὶ πίστεως ἔχεται μόνῃς. Οὐκ ἔστιν οὐδαμοῦ ὁ Θεὸς καὶ πανταχοῦ ἔστι. Τί τούτου ἀλογώτερον; Ἐκαστον καθ' ἑαυτὸ ἀπορίας γέμει. Οὐ γὰρ δὴ ἐν τόπῳ ἔστιν, οὐδὲ τόπος ἐστὶ τις, ἐν ᾧ ἔστιν. Οὐκ ἐγένετο, οὐχ ἑαυτὸν ἐποίησεν, οὐκ ἤρξατο τοῦ εἶναι. Ποῖος ταῦτα λογισμὸς καταδέξεται, ἂν μὴ πίστις ᾗ; ἢ οὐχὶ κατάγελως εἶναι δοκεῖ καὶ αἰνίγματος μᾶλλον οὐκ ἔχει τέλος⁶; ... Οἶδα ὅτι ἐγέννησεν Υἱόν, τὸ δὲ πῶς ἄγνοῶ· οἶδα ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ πῶς ἐξ αὐτοῦ οὐκ ἐπίσταμαι· βρώματα ἐσθίω, τὸ δὲ πῶς μερίζονται εἰς φλέγμα, εἰς αἷμα, εἰς χυμόν, εἰς χολὴν ἄγνοῶ. Ταῦτα ἅπερ βλέπομεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐσθίοντες ἄγνωοῦμεν, καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ πολυπραγμονοῦμεν; Ποῦ τοίνυν εἶσω οἱ τὸ

48,712], ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀνομοίων Ἀέτιος († 370) ἔλεγε «ὅτι, Θεὸν οἶδα, ὡς αὐτὸς ὁ Θεὸς ἑαυτὸν οἶδε» καὶ συνεχίζει πλήρως ἱερᾶς ἀγανακτῆσεως ὁ Χρυσόστομος· «Ταῦτα οὖν ἐλέγχου δεῖται; Ταῦτα ἀποδείξεως, οὐκ ἀρκεῖ μόνῃ ἢ προφορᾷ τῶν ρημάτων δεῖξαι πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν; Καὶ γὰρ μανία τις ἐστὶ ταῦτα σαφῆς, παραπληξία ἀσύγνωστος, καινότερος ἀσεβείας τρόπος· οὐδεὶς τοιοῦτον οὐδὲν οὐδέποτε οὔτε εἰς νοῦν βαλέσθαι οὔτε διὰ τῆς γλώσσης προσενεγκεῖν ἐτόλμησεν. Ἐνόησον, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, τίς εἶ καὶ τίνα περιεργάζῃ· ἀνθρωπος ὢν Θεὸν πολυπραγμονεῖς;» Πρβλ. Εἰς Ἐφεσ. 23,2. Ρ. G. 62, 165. Πρβλ. F i t t k a u, ἐνθ' ἀν. σελ. 72.

1. Πρβλ. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,4. Ρ. G. 61,60.

2. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,1. Ρ. G. 61,54.

3. Εἰς Β' Τιμ. ὁμιλ. 2,1. Ρ. G. 62, 607.

4. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,1. Ρ. G. 61, 53 ἐξ.

5. Πρβλ. Μ. Σιῶτου, ἐνθ' ἀν. σελ. 5.

6. Εἰς Κολ. ὁμιλ. 5,3. Ρ. G. 62, 335.

πάν ἀπειληφέναι τῆς γνώσεως λέγοντες, οἱ πρὸς τὸ βάραθρον τῆς ἀγνωσίας καταπεσόντες;»¹

Ἡ διὰ μόνου τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου προσπάθεια ἐρεύνης καὶ ἐρμηνείας τῆς θείας Ἀποκαλύψεως ἀποτελεῖ κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον ἀπόδειξιν ἐλλείψεως στοιχειώδους αὐτογνωσίας τοῦ ἐπιχειροῦντος ταύτην καὶ ἀδυναμίας ἐκτιμήσεως τῶν ὀρίων, μέχρι τῶν ὁποίων ἐξικνεῖται ὁ ἀνθρώπινος λόγος. Ἡ προσπάθεια πρὸς αὐθαίρετον παραβίασιν τῶν ὑπὲρ φύσιν καὶ ὑπόταξιν εἰς τὸν ἀνθρώπινον λόγον τῶν «ὑπὲρ λόγον» ἀληθειῶν, ἀποτελεῖ, ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει, κατάχρησιν τοῦ θείου δώρου τῆς ἐλευθερίας² καὶ μεταβολὴν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου εἰς ἀρνητικὸν στοιχεῖον διαμορφώσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ παρανοήσεως τῆς οὐσίας τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ ὑπερτάτου σκοποῦ, πρὸς ὃν τείνει ὁ ἀνθρώπινος βίος. Κατὰ ταῦτά ἡ ἀνθρωπίνη σοφία διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεως μόνης, οὐ μόνον ὑπῆρξεν ἀνίκανος, ἵνα ἐρευνήσῃ καὶ ἀποκαλύψῃ τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐκώλυσε καὶ διετείχισε καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι ἐπεσκίαζε τοῖς γεγενημένοις, τὸν σταυρὸν κενουσα³. Ἡ ἔξωθεν σοφία κατὰ τὸν Χρυσόστομον «καθάπερ τις θεραπαινὶς ἠτιμωμένη⁴, οὐκ ἀφέθη ἔνδον εἰσελθεῖν καὶ παρακῦψαι εἰς τὰ δεσποτικά μυστήρια»⁵.

Τὰ ἀνωτέρω ὅμως οὐδόλως ὑποδηλοῦν, ὅτι ὁ Χρυσόστομος ὑπετίμα τὴν ἀξίαν τῆς κατὰ κόσμον σοφίας. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ὅστις ἀξιοποίησεν ὅσον ἐλάχιστοι τὸ θεῖον χάρισμα τοῦ «λόγου», ἐξαίρει τὴν ἀξίαν τῆς νοήσεως, καθ' ὅσον γίνεται ἡ ὀρθὴ χρῆσις αὐτῆς: «ἄνευ γὰρ ταύτης καὶ τὸ εἶναι ἄνθρωποι παντελῶς ἀπολοῦμεν»⁶ τονίζει. Οὐχὶ συνεπῶς ἡ ἀνθρωπίνη σοφία αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἥτις κατὰ τὸν Χρυσόστομον εἶναι «ἔργον Θεοῦ», ἀλλ' ἡ κακὴ χρῆσις αὐτῆς ἀποτελεῖ παρανόησιν καὶ μεταβάλλει αὐτὴν εἰς ἐμπόδιον πρὸς οἰκείωσιν τῆς ἀληθοῦς σοφίας⁷.

1. Περὶ Ἀκαταλήπτου, λόγ. 1,3-4. P.G. 48, 704 καὶ στ. 717 ἐξ.

2. Πρβλ. Περὶ Ἀκαταλήπτου, λόγ. 2,5. P.G. 48, 714: «Ἄλλ' ἐρεῖς, ὅτι Ἀνθρωπὸς εἰμι ἐλευθερία τετιμημένος. Ἄλλ' ἐτιμήθης οὐχ ἵνα εἰς ἀντιλογίαν τῇ ἐλευθερίᾳ, ἀλλ' ἵνα τῇ τερπῇ πρὸς ὁμοίαν κατάχρησιν τοῦ τετιμημένου. Ἐτίμησέ σε ὁ Θεός, οὐχ ἵνα αὐτὸν ὑβρίζης, ἀλλ' ἵνα δοξάζῃς».

3. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,4. P.G. 61,58-59. Πρβλ. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 4,1. P.G. 61, 31.

4. Πρβλ. Περὶ Ἀκαταλήπτου, λόγ. 2,5. P.G. 48,715: «Εἰ τοίνυν δόξαν δίδωσι τῷ Θεῷ ὁ πιστεύων αὐτῷ, ὁ ἀπιστῶν αὐτῷ τὴν ἀτιμίαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιτρέπει κεφαλὴν».

5. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,3. P.G., 61,58. Τοὺς αὐστηροὺς τούτους λόγους τοῦ Χρυσόστομου δὲν ἐπιβεβαιοῦν περιτράνωσ τὰ ἀτυχῆ διανοητικά κατασκευάσματα τῶν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ὀρθολογιστῶν ἀπὸ τῶν ἀνομοίων καὶ ἀρειανῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Χρυσόστομου μέχρι τῶν ὀρθολογιστῶν προτεσταντῶν θεολόγων τῆς σήμερον.

6. Περὶ Ἀκαταλήπτου, λόγ. 1,2. P.G. 48, 703.

7. Πρβλ. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,4. P.G. 61,60: «Τί οὖν; διαβέβληται, φησὶν, ἡ σοφία ἡ ἔξωθεν; Καίτοι ἔργον ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, Πόθεν δῆλον; Οὐ γὰρ σοφίαν ἐναῦθα τὸ περιεργον τῆς ζητήσεως, λέγει, καὶ τὴν περιττὴν εὐγλωττίαν. Εἰ δὲ τὴν σύνεσιν τὴν

Κατὰ ταῦτα ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελοῦσα μυστήριον μέγα καὶ οὐσα ὑπὲρ λόγον εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ πλήρως καὶ συνεπῶς νὰ προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου. Ἀλλὰ βεβαίως ἡ ἀδυναμία αὕτη οὐδόλως συνεπάγεται καὶ τὴν ἀποφυγὴν οἰασθήποτε προσπαθείας πρὸς ἔρευναν καὶ κατανόησιν τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας. «Ὅλας τούναντίον» «Ὁὐ μὴν ἐπειδὴ καὶ λόγον καὶ διάνοιαν ὑπερβαίνει τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τὸ μέγεθος διὰ τοῦτο σιγήσωμεν, ἀλλ' ὡς οἶόν τε καὶ εἰπεῖν ἡμῖν καὶ ὑμῖν ἀκοῦσαι, πειρασόμεθα ὑμῖν ἀμυδρῶς ἐνδείξασθαι»¹ διακηρύσσει ὁ Χρυσόστομος.

3. Τὰ μέσα καὶ ἡ μέθοδος τῆς διερευνήσεως τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας.

α) Μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας δύναται κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ οἰκείωσις τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως, ἥτις περικλείεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν αὐτῆς. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ ἀλάθητος φύλαξ τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀληθείας². «Ἴνα εἰδῆς, φησί, πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας... Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ συνέχον τὴν πίστιν καὶ τὸ κήρυγμα· ἡ γὰρ ἀλήθειά ἐστι τῆς Ἐκκλησίας καὶ στῦλος καὶ ἐδραῖωμα. Καὶ ὁμολογουμένως, φησί, μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεὸς ἐφανερῶθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν Πνεύματι. Τουτέστιν ἡ οἰκονομία ἡ ὑπὲρ ἡμῶν. Μὴ μοι

ἀνθρωπίνην φαίη τις αὐτὸν λέγειν καὶ οὕτω τὸ ἔγκλημα σόν. Σὺ γὰρ αὐτὴν διαβάλλεις, ὁ κακῶς κεχρημένος, ὁ πρὸς βλάβην καὶ ἐναντίωσιν Θεοῦ, ὁ ἀπαιτῶν αὐτὴν ἄπερ οὐκ εἶχεν. Ἐπεὶ οὖν ἐν αὐτῇ καυχᾶσαι καὶ Θεῷ πολεμεῖς, ἤλεγξεν αὐτῆς τὴν ἀσθένειαν. Ἐπεὶ καὶ ἰσχύς σώματος καλόν· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο αὐτῇ ὁ Κάλν, παρέλυσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ τρέμειν ἐποίησε. Καὶ ὁ οἶνος καλός· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀμέτρως ἀπέλαυσαν οἱ Ἰουδαῖοι, καθόλου τοῖς ἱερεῦσιν ἀπηγόρευσεν ὁ Θεὸς τοῦ καρποῦ τὴν χρῆσιν. Ἐπεὶ οὖν καὶ σὺ τῇ σοφίᾳ εἰς ἀθέτησιν ἀπεχρήσω τοῦ Θεοῦ, καὶ μείζονα ἀπήτησες αὐτὴν τῆς οἰκείας ἰσχύος, ἀπάγων σε τῆς ἀνθρωπίνης ἐλπίδος, ἔδειξεν αὐτῆς τὴν ἀσθένειαν. Καὶ γὰρ καὶ ψυχικὸς ἐστὶν ὁ τὸ πᾶν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ψυχροῖς διδούς, καὶ μὴ νομίζων. Ἄνωθ' ἐν τίνος δεῖσθαι βοήθειας, ὅπερ ἐστὶν ἀνοίας. Πρβλ. Γερ. Κονιδάρη, ἐνθ' ἄν. σελ. 49.

1. Εἰς τοὺς ἀγίους πάντας..., Ρ.Γ. 50, 709. Πρβλ. Ἰωάν. Καρμίρη, ἐνθ' ἄν. σελ. 145.

2. Πρβλ. Ἰωάν. Καρμίρη, ἐνθ' ἄν. σελ. 141· «Κιβωτὸς τῆς σωτηρίας καὶ ταμιοῦχος καὶ οἰκονόμος καὶ διαχειριστὴς τῆς διακονούσης καὶ ἀγιαζούσης θείας χάριτος καὶ ἡ μόνη αὐθεντικὴ καὶ ἀλάθητος διδάσκαλος τῆς ἀποκεικαλυμμένης ἀληθείας εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἣν ὁ Σωτὴρ ἰδρύσας ὥρισεν ὡς τὸ ὄρατόν πνευματικὸν καθίδρυμα, ἐν ᾧ μόνῳ τελεσιουργεῖται ἡ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὑποκειμενικὴ προσοικείωσις τῆς ἀπολυτρώσεως». Πρβλ. αὐτόθι, σελ. 148 ἐξ.

εἶπης τοὺς κώδωνας, μηδὲ τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, μηδὲ τὸν Ἀρχιερέα· στῦλος ἐστὶ τῆς οἰκουμένης ἡ Ἐκκλησία. Ἐννόησον μυστήριον, καὶ φρίξαι ἔχεις· καὶ μυστήριόν ἐστὶ, καὶ μέγα, καὶ εὐσεβείας μυστήριον»¹. Διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀπεκαλύφθη τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ² οὐ μόνον τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀγγέλοις. «Καὶ φωτίσαι πάντας τις ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἐν τῷ Θεῷ, ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρεταῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποικίλος σοφία τοῦ Θεοῦ. Ἦκουσας πῶς νῦν, οὐχὶ πρὸ τούτου, ἔγνωσαν αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι ταῦτα; Ἄ γὰρ βασιλεὺς βούλεται, ὁ ὑπασπιστῆς οὐκ ἐπίσταται... Ὅρα ὅση τιμὴ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἐγένετο φύσιν, ὅτι καὶ μεθ' ἡμῶν καὶ δι' ἡμῶν αἱ ἄνω δυνάμεις ἔγνωσαν τὰ ἀπόρρητα τοῦ βασιλέως»³.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ ἀλάθητος φύλαξ τῶν ἀποκαλυφθέντων μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, διότι ἐν αὐτῇ ἐπενεργεῖ καὶ διαφωτίζει τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοὺς ἐν πίστει καὶ εὐσεβείᾳ προσερχομένους. «Οὐ τοίνυν τῷ μαθεῖν δείκνυσι τὴν εἰς ἡμᾶς τιμὴν, καὶ τῷ μετὰ ἀγγέλων μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος μαθεῖν»⁴. Τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος οὐ μόνον «ετέλειωσε» κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπλήρωσε, σοφίας τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ συνεχίζει νὰ εἶναι ἡ πηγὴ τῆς σοφίας καὶ τῆς χάριτος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς δὲ παρατηρεῖ ὁ ἱερός Χρυσόστομος· «Εἰ μὴ Πνεῦμα ἦν, λόγος σοφίας καὶ γνώσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἦν»⁵. Διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ οὐχὶ τῆς κατὰ κόσμον σοφίας «ἐκκαλύπτεται» τὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας «καθὼς ἡμῖν δέξασθαι δυνατὸν»⁶, διότι «εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐπιστάμενον τὰ ἀπόρρητα τοῦ Θεοῦ ἀπεκάλυψεν, οὐκ ἂν ἐμάθομεν»⁷. Διὸ καὶ ὁ Χρυσόστομος καλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν «Διδασκαλεῖο πνευματικόν»⁸. Μετ' ἰδιαίτερας δυνάμεως ἐξαιρεῖ ὁ Χρυσόστομος τὸ μεγίστης σημασίας τοῦτο γεγονός, καθ' ὃ δηλ. ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλήθεια προέρχεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοποιοῦ Πνεύματος,

1. Εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11,1. Ρ. Γ. 62, 554.

2. Πρβλ. Εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11,1. Ρ. Γ. 62, 555· «Σκόπει δὲ πῶς πανταχοῦ μυστήριον καλεῖ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν· εἰκότως· οὐ γὰρ ἐστὶ πᾶσιν ἀνθρώποις δῆλον· πῶς γάρ, ὃ ἐφώνη διὰ τῆς Ἐκκλησίας»

3. Περὶ Ἀκαταλήπτου, λόγ. 4,2. Ρ. Γ. 48, 730. Πρβλ. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,1. Ρ. Γ. 61, 55· «Πῶς οὖν μυστήριον αὐτὴν καλεῖ; Ἐπειδὴ οὔτε ἀγγελος οὔτε ἀρχάγγελος οὐκ ἄλλη τις αὐτὸ κτιστὴ δύναμις ἦδει, πρὶν γενέσθαι. Διὸ φησιν, Ἴνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποικίλος σοφία τοῦ Θεοῦ». Πρβλ. Εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11,1. Ρ. Γ. 62, 555.

4. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,4. Ρ. Γ. 61, 59.

5. Εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν, ὁμιλ. 1,4. Ρ. Γ. 50, 458.

6. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,2. Ρ. Γ. 61, 56.

7. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,4. Ρ. Γ. 61, 59.

8. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 17, 7. Ρ. Γ. 57, 264.

ὅπερ ἀνοίγει τὰ ὄμματα τῆς διανοίας τῶν πιστῶν καὶ ἀποκαλύπτει αὐτοῖς τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ συνεπῶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν βαθυτέραν κατανόησιν καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοήσουν καὶ διερευνήσουν τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἐστερημένοι ὄντες τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· «Ἄρα πνευματικῆς δεῖ σοφίας, ἵνα τὰ κρυπτόμενα ἴδωμεν· αὐτὸ τὰ πάντα ἀποκαλύπτει, μυστήρια μέλλει διηγηῆσθαι Θεοῦ. Τῶν δὲ μυστηρίων τοῦ Θεοῦ τὴν γνῶσιν τὸ Πνεῦμα οἶδε, μόνον, τὸ καὶ τὰ βάθη αὐτοῦ ἐρευνῶν· οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις δώη, τουτέστι, χάρισμα ὑμῖν παράσχοι. Εἰ δὲ ἀποκαλύψεως τοῦτο ἐστί, περιττὴ λοιπὸν τῶν λογισμῶν ἡ εὐρεσις»¹. Ἡ ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος προέλευσις τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀληθείας οὐ μόνον προσδίδει εἰς αὐτὴν τὴν σφραγίδα τῆς θείας αὐθεντίας καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀλαθῆτου, ἀλλὰ καὶ τὴν καθιστᾷ ἀσύγκριτον πρὸς τὴν πενιχρὰν σοφίαν τῶν ἀνθρώπων· «Ἄ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδασκατοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδασκατοῖς Πνεύματος ἁγίου, πνευματικοῖς πνευματικᾶ συγκρίνοντες. Ὁρᾷς ποῦ ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἀπὸ τῆς ἀξίας τοῦ διδασκάλου; Τοσοῦτον γὰρ ἡμεῖς ἐκείνων σοφώτεροι, ὅσον τὸ μέσον Πλάτωνός τε καὶ Πνεύματος ἁγίου. Οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἐξῴθην ῥήτορας ἔχουσι διδασκάλους, ἡμεῖς δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον»². Ἡ θεία συνεπῶς αὐθεντία, δι' ἧς περιβάλλεται ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλήθεια ἐπιβάλλει τὴν ἐκ μέρους τῶν πιστῶν ἀνεπιφύλακτον ἀποδοχὴν τῶν ὑπ' αὐτῆς καθορισθέντων δογμάτων, ἀποτελούντων ἀσφαλῆ ὁδηγὸν εἰς τὴν ἐρευναν καὶ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν κατανόησιν καὶ τοῦ περὶ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας μυστηρίου. Ὁ Χρυσόστομος καλεῖ,

1. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3,1. P. G. 62, 24.

2. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,4. P. G. 61, 59. Ὁ Χρυσόστομος καλεῖ τοὺς πιστοὺς, ἵνα ἔχωσι πάντοτε βαθυτάτην τὴν συναίσθησιν, ὅτι οὐχὶ ἡ σοφία τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ κατευθύνει καὶ καθοδηγεῖ τὴν Ἐκκλησίαν. Πρὸβλ. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 3,4. P. G. 61, 27· «Ταῦτα δὲ εἶπον, ἐπειδὴ τινος ἤκουσά ποτε χριστιανοῦ πρὸς Ἕλληνα καταγελάστως διαλεγομένου καὶ ἀμφοτέρων ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους μάχῃ τὰ ἑαυτῶν καταλύοντων. Ἄ γὰρ ἔδει τὸν Χριστιανὸν εἰπεῖν, ταῦτα ὁ Ἕλλην ἔλεγε· καὶ ὁ τὸν Ἕλληνα εἰκὸς ἦν εἰπεῖν, ταῦτα ὁ Χριστιανὸς προεβάλλετο. Περὶ Παύλου γὰρ καὶ Πλάτωνος ζητήσεως οὐσης ὁ μὲν Ἕλλην ἐπειρᾶτο δεικνύειν, ὅτι ὁ Παῦλος ἦν ἀμαθὴς καὶ ἰδιώτης· ὁ δὲ Χριστιανὸς ὑπὸ ἀφελείας ἐσπούδαζε κατασκευάζειν, ὅτι Πλάτωνος λογικώτερος ἦν ὁ Παῦλος. Οὕτω δὲ τοῦ Ἕλληνος ἐγένετο τὰ νικητήρια, τοῦτου κρατοῦντος τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ Πλάτωνος ἔλλογιμώτερος ἦν ὁ Παῦλος, πολλοὺς εἰκὸς ἀντιλέγειν, ὅτι οὐ τῇ χάριτι, ἀλλὰ τῇ εὐγλωττίᾳ περιεγένετο. Ὡστε ὑπὲρ τοῦ Ἕλληνος ἦν τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Χριστιανοῦ· ὁ δὲ ἔλεγεν ὁ Ἕλλην, ὑπὲρ τοῦ Χριστιανοῦ ἦν. Εἰ γὰρ Παῦλος ἀπαιδευτος ἦν, ἐκράτησε δὲ Πλάτωνος, ὅπερ ἔλεγον, λαμπρὰ γέγονεν ἡ νίκη. Τοὺς γὰρ ἐκείνου μαθητὰς λαβὼν ὁ ἀμαθὴς ἄπαντας ἔπεισε καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἤγαγεν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἐν σοφίᾳ ἀνθρωπίνῃ τὸ κήρυγμα περιεγένον, ἀλλὰ Θεοῦ χάριτι».

ὅπως «πανταχοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ μετ' ἀκριβείας ἐπόμειθα»¹ οὐ μόνον τοῖς ἐν τῷ κανόνι τῆς Ἀγίας Γραφῆς περικλειόμενοι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν τῇ ἱερᾷ παραδόσει διδασκομένοις. «Ἄρα ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν. Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως ὁμοίως δὲ κακείνα καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξιόπιστα. Ὡστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγούμεθα, Παράδοσίς ἐστι, μηδὲν πλέον ζῆτει»².

β) Πίστις καὶ γνῶσις. Ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ κατ' ἐξοχὴν ὑποκείμενον πίστεως³. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι, ὡς διακηρύσσει ὁ Χρυσόστομος, «πίστις καὶ βίος»⁴. Πιστεῶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν σημαίνει,

1. Κατὰ Ἰουδαίων, λόγ. 3,6. P. G. 48, 870. Εἰς τὴν αὐτὴν περικοπὴν ποιεῖται ὁ Χρυσόστομος ἐμφανῶς τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θείας πηγῆς καὶ προελεύσεως ἀληθειῶν καὶ τῶν ἐχόντων ἀνθρωπίνην προέλευσιν θεσμῶν, ἅτινα βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὦσιν ἀλάθητα. Πρβλ. Κατὰ Ἰουδαίων, λόγ. 3,6. P. G. 48, 871: «Οὐδὲ γὰρ ἡ Ἐκκλησία χρόνων ἀκριβείαν οἶδεν, ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν πᾶσιν ἔδοξε τοῖς πατέρας διηρημένους ὁμοῦ συνελθεῖν, καὶ ταύτην ὀρίσαι τὴν ἡμέραν, τὴν συμφωνίαν πανταχοῦ τιμῶσα καὶ τὴν ὁμόνοιαν ἀγαπῶσα, κατεδέξατο τὸ ἐπιταχθέν». Πρβλ. Γενναδίου, Μητροπολίτου Ἡλίουπόλεως, Ἡ περὶ Ἐκκλησίας..., σελ. 15. Πρβλ. Henrici de Lubac, ἐνθ' ἀν. σελ. 143: «Wie sich Odysseus an den Schiffsmast binden liess, um nicht der Lockung der Sirenen zu erliegen, müssen wir uns—wenn nötig, taub und blind gegenüber allen, andern—an die Heilswahrheit klammern, die der hl. Irenäus so formuliert: «Wo die Kirche ist, da ist auch der Geist Gottes, und wo der Geist Gottes ist, da ist die Kirche und jede Gnade und der Geist ist Wahrheit; Abweichung von der Kirche ist Verwerfung des Geistes» und damit «Ausschluss von Leben».

2. Εἰς Β' Θεσσαλ. ὁμιλ. 4,2. P. G. 62, 488. Πρβλ. Εἰς Πράξεις, ὁμιλ. 1,1. P. G. 60, 15: «Καὶ τί δήποτε οὐχὶ πάντα συνέγραψε, μέχρι τέλους ὧν μετ' αὐτοῦ; ἐκεῖνο ἂν εἶπαμεν, ὅτι καὶ ταῦτα ἀρκοῦντα ἦν τοῖς βουλομένοις προσέχειν, καὶ ὅτι πρὸς τὰ κατεπείγοντα αἰετιστανοτο, καὶ ὅτι οὐκ ἐν τῷ λογογραφεῖν ἦν αὐτοῖς ἡ σπουδὴ πολλὰ γὰρ καὶ ἀγράφω παραδόσει δεδώκασι». Πρβλ. καὶ Εἰς Ἑβρ. ὁμιλ. 8,4. P. G. 63, 73.

3. Πρβλ. Εἰς Α' Κορ., ὁμιλ. 4,1. P. G. 61, 31: «Τὰ γὰρ ὑπερβαίνοντα τὸν λογισμὸν πίστεως δεῖται μόνως». Πρβλ. Εἰς Ἀπόδειξις τοῦ χρησίμου..., ὁμιλ. 2. P. G. 56, 167: «Πίστει παραδεκτὰ τὰ τοιαῦτα μένει». Εἰς Γεν. ὁμιλ. 36, 5. P. G. 53, 339: «Ἐκεῖνο τοῖνον ἐστὶ πίστις, ὅταν ἐκείνους πιστεύωμεν τοῖς μὴ βλεπομένοις, πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ ἐπαγγελομένου τὴν διάνοιαν τεύναντες». Πρβλ. G. Florovsky, The Church... σελ. 44: «The Mystery is apprehended only by faith».

4. Εἰς «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἐξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος...», 1. P. G. 52, 397. Πρβλ. Χρ. Ἀνδροῦτσου, Δογματικὴ, σελ. 271: «Διὰ τὸν στενὸν δὲ τοῦτον τοῦ θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου σύνδεσμον ἡ Ἐκκλησία, καίπερ καθίδρυμα ὀρατόν, εἶναι ὑποκείμενον πίστεως, ὡς θεσπίζει ἡ δευτέρα οἰκουμένην σύνοδος ὀρίζουσα πιστὴν εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν». Πρβλ. καὶ Lubac, ἐνθ' ἀν. σελ. 23 ἔξ.

ὅτι πιστεύω εἰς τὸν ὑπερκόσμιον αὐτῆς χαρακτῆρα ¹. Τὰς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος περὶ τοῦ μυστηρίου, ἐν ᾧ περικλείεται ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας, ἀποκαλυπτομένης ἀληθείας προσοικειοῦται ὁ ἄνθρωπος βασικῶς καὶ κυρίως διὰ τῆς πίστεως. «Ἐπειδὴ γὰρ μείζονα ἢ κατὰ ἀνθρώπινον λογισμὸν εὐηργέτησεν ἡμᾶς ὁ Θεός, εἰκότως τὴν πίστιν ἐπεισηγάγεν»². Ἡ ἐν Χριστῷ ἀποκάλυψις ἀπευθύνεται εἰς τὸν ὅλον ἄνθρωπον καὶ ἀποτελοῦσα ἐκφανσιν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης τοῦ Θεοῦ προσκαλεῖ αὐτόν, ὅπως προσοικειωθῇ ταύτην προσφέρων εἰς τὸν Πανάγαθον Δημιουργὸν ὁλόκληρον τὴν ἐμπιστοσύνην του, διότι «ὅταν Θεὸς ἐργάζεται, πίστεως χρεῖα μόνον καὶ συγκαταθέσεως καὶ ὁμολογίας» ³. Διὰ τῆς πίστεως εἰσδύει τις εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ μυστηρίου. «Μέγα τι μυστήριον ἡμῖν ἐνταῦθα ἀποκαλύπτει..., ὅτι ἡ πίστις πάντων ἐστὶ διδάσκαλος καὶ ταύτης ἄνευ οὐδὲ λαλῆσαι τι δυναμέθα. Καὶ ἡμεῖς, γὰρ, φησί, πιστεύομεν διὸ καὶ λαλοῦμεν. Ἄν γὰρ ταύτην ἀνέλγης, οὐδὲ διανοῖξαι τὸ στόμα δυνατόν. Καὶ διὰ τί μὴ εἶπεν, ἔχοντες δὲ τὴν αὐτὴν πίστιν, ἀλλ' ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως; Ταῦτά τε τὰ εἰρημένα δηλῶν, καὶ δεικνύς, ὅτι τῆς τοῦ Πνεύματος χρεῖα χορηγίας εἰς τὸ ἀναβῆναι πρὸς τὸ ὕψος τῆς πίστεως» ⁴. Ἡ πίστις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀστάθειαν καὶ τὴν ἀτέλειαν τοῦ ἀνθρώπινου λογικοῦ ἀποτελεῖ σταθερὸν καὶ δημιουργικὸν παράγοντα ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων. «Ὡσπερ γὰρ οἱ λογισμοὶ διαριροῦσι καὶ σαλεύουσιν, οὕτως ἡ πίστις στερεοῖ καὶ παγῆναι ποιεῖ»⁵. Ἄλλ' ἡ πίστις ἀποτελεῖ δημιουρ-

1. Πρβλ. Milasch, ἐνθ' ἀν. σελ. 292 ὑποσημ. 1. «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὁμολογεῖ καὶ πιστεύει εἰς μίαν Ἐκκλησίαν, ὡς θεῖον ἴδρυμα, οὐχὶ δὲ ἀπλῶς εἰς τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς, διότι... ἀντικείμενον πίστεως δύναται νὰ ᾖ μόνον θεῖον ἴδρυμα, οὐδέποτε δὲ ἀνθρώπινον ἢ σύνδεσμός τις καὶ κοινωνία πιστῶν».

2. Εἰς Κολ., ὁμιλ. 5, 3. P. G. 62, 335. Πρβλ. Περὶ Ἀκαταλήπτου, λόγ. 2, 1. P. G. 48, 710. «Καὶ γὰρ ὅταν ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Θεός, ὃ μὴ δεῖ πολυπραγμονεῖσθαι, πιστεῖ παραδέχσθαι δεῖ». Εἰς Ρωμ. ὁμιλ. 1, 3. P. G. 60, 398. «Ὅταν γὰρ ὁ Δεσπότης ἀποφήνηται τι, τοὺς ἀκούοντας οὐ περιεργάζεσθαι χρὴ τὰ λεγόμενα καὶ πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ δέχεσθαι μόνον».

3. Ὁμιλία... Γόθων ἀναγνόντων..., 3. P. G. 63, 504. Πρβλ. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3, 1. P. G. 62, 24. «Ὁ γὰρ τὸν Θεὸν μαθὼν, καὶ τὸν Θεὸν γνοὺς, οὐκέτι περὶ οὐδενός, ἀμφισβητήσει· οὐκ ἐρεῖ· τότε ἀδύνατον, καὶ τότε δυνατόν· καὶ, πῶς τότε ἐγένετο; Ἄν τὸν Θεὸν μάθωμεν, ὡς εἰδέναι χρὴ, ἂν τὸν Θεὸν μάθωμεν παρ' οὐ μαθεῖν δεῖ, παρ' αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος, οὐκέτι περὶ οὐδενός ἀμφισβητήσομεν. Διὰ τοῦτο φησὶν· ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν. Ὁ μαθὼν τι ἐστὶ Θεός, οὐχ ὑπὲρ τῶν ἐπαγγελιῶν ἀμφισβητήσει, οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γενομένων ἀπιστήσει».

4. Εἰς Ψαλμ. 115, 2. P. G. 55, 321. Πρβλ. Εἰς Τίτον, ὁμιλ. 1. P. G. 62, 665. «Ἀπὸ πίστεως ἢ ἐπίγνωσις οὐκ ἀπὸ λογισμῶν» καὶ εἰς «Ἐχοντες...» 4. P. G. 51, 275. «Λέγεται τοίνυν πίστις ἢ τῶν σημείων καὶ τῶν θαυμάτων ποιητικὴ· λέγεται δὲ πίστις καὶ ἡ τῆς εἰς τὸν Θεὸν γνώσεως παρασκευαστικὴ, καθ' ἣν ἕκαστος ἡμῶν ἐστὶ πιστός.»

5. Εἰς Κολ., ὁμιλ. 5, 3. P. G. 62, 335. Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 115, 3. P. G. 55, 324.

γικόν παράγοντα, ἐάν και καθόσον εἶναι ἀπλή¹ και ἀπόλυτος μὴ νοθευομένη ὑπὸ λογικῶν ἀκροβατισμῶν. «Ἡ πίστις θυρεός ἐστι σκέπων τοὺς ἀπεριέργως πιστεύοντας· ἐάν δὲ σοφίσματα ἤ και λογισμοὶ και εὐθῦναι, οὐκ ἔτι ἐστὶ θυρεός, ἀλλὰ συμποδίζει ἡμᾶς»². Ἡ πίστις, ἵνα ἀποβῆ τὸ κατ' ἐξοχήν μέσον ὑποκειμενοποιήσεως τῆς θείας ἀποκαλύψεως, δέον νὰ καταστῆ βίωμα, δέον δηλ. νὰ ρυθμίζῃ και κατευθύνῃ ὀλόκληρον τὸν ἀνθρώπινον βίον πρὸς τὴν ἰδεώδη πολιτείαν, ἣν καθώρισεν ὁ ἐνανθρωπήσας Κύριος³. Διὰ τῆς πίστεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δύναται «νὰ βιωθῆ ἢ ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψις τόσον, ὅσον ἐβιοῦτο και ἐν τῷ Χριστῷ ἢ θεία φύσις ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης και ἡ ἀνθρωπίνη ὑπὸ τῆς θείας»⁴. Διὰ τῆς πίστεως ταύτης και μόνον δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀνυψωθῆ ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας και ἀτελείας και νὰ ἀποκτήσῃ σαφῆ θεωρίαν τῆς καθόλου δημιουργίας και δὴ τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Ἡ πίστις εἶναι, ὡς κατ' ἀπαράμιλλον τρόπον περιγράφει αὐτὴν ὁ θεῖος Χρυσόστομος, «τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ὃ πᾶσιν μὲν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἀναλίσκειν εἴωθε, πάντα δὲ ὑπνον και ἀκη-

«Τοιοῦτον γὰρ ἡ πίστις· ἱερά τις ἐστὶν ἀγκυρα, πάντοθεν ἀνέχουσα τὴν ἔχουσαν αὐτὴν διάνοιαν, και τότε μάλιστα διαδεύκνεται, ὅταν ἐκ τῶν ἀπὸρων ἀναπελθεῖ τὸν ἔχοντα αὐτὴν χρηστάς ἀναμένει ἐλπίδας τῶν λογισμῶν ἐκβάλλουσα τὸν θόρυβον». Πρβλ. Ρ. Γ. 63, 229. «Και δεύκνουν ὅτι τὸ πᾶν πίστις ἐστίν, ἂν αὐτὴ βεβαιώσῃ, ἢ καρδία ἐν ἀσφαλείᾳ ἔστηκεν».

1. Πρβλ. Εἰς Ἑβρ. 8, 4. Ρ. Γ. 63, 73: «Ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦτο τὴν πίστιν παρελάβομεν ἀπλῶς, ἵνα μὴ ἀναγκάζωμεθα μυρία ἐπιέναι αἰρέσεις, και πράγματα ἔχειν, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἢ προσθῆναι, ἢ ἀφελεῖν τις ἐπιχειρήσειεν ἐκείνης, τοῦτο νόθον εἶναι νομίσωμεν. Καθάπερ γὰρ οἱ τοὺς κανόνας διδόντες οὐκ ἀναγκάζουσι μυρία μικρὰ περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὸ δοθὲν ἐκεῖνο κατέχειν κελεύουσιν οὕτω και ἐπὶ τῶν δογμάτων».

2. Εἰς Ἑφεσ. ὁμιλ. 24, 2. Ρ. Γ. 62, 171. Πρβλ. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 82, 4. Ρ. Γ. 58, 743. «Πειθώμεθα τοῖνον πανταχοῦ τῷ Θεῷ και μὴδὲν ἀντιλέγωμεν, και ἐναντίον εἶναι δοκῆ τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς και τῆς ὄψεως τὸ λεγόμενον· ἀλλ' ἐστὶν και λογισμῶν και ὄψεως κυριώτερος αὐτοῦ ὁ λόγος. Οὕτω και ἐπὶ τῶν μυστηρίων ποιῶμεν, οὐ τοῖς κειμένιοις μόνον ἐμβλέποντες, ἀλλὰ τὰ βήματα αὐτοῦ κατέχοντες. Ὁ μὲν γὰρ λόγος αὐτοῦ ἀπαραλόγιστος· ἢ δὲ αἰσθησις ἡμῶν εὐεξαπάτητος. Οὗτος οὐδέποτε διέπεσεν· αὐτὴ δὲ τὰ πλείονα σφάλεται».

3. Ὡς παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς ὁ Χρυσόστομος, εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 5, 4. Ρ. Γ. 62, 527 ἢ διαμόρφωσις τῆς περὶ ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως πεποιθήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἄμεσον σχέσιν μετὰ τοῦ βίου αὐτοῦ· «Ὅταν γὰρ ἢ βίος ἀπεγνωσμένος, και δόγμα τίχεται τοιοῦτον· και ἐστὶν ἰδεῖν πολλοὺς ἐκ τούτου καταπεσόντας εἰς βυθὸν κακῶν και εἰς Ἑλληνισμὸν ἐκτραπέντας. Ἴνα γὰρ μὴ τῷ φόβῳ τῶν μελλόντων βασιανίζωνται, σπουδάζουσι πείσαι τὴν ψυχὴν, ὅτι ψευδῆ πάντα τὰ παρ' ἡμῖν. Και πιστεῶς τινες ἐκτρέπονται οἱ λογισμοῖς τὸ πᾶν ζητοῦντες· ναυάγιον γὰρ ἐργάζεται ὁ λογισμὸς και ὡπερ πλοῖον ἀσφαλὲς ἐστὶν ἢ πίστις». Ἄνευ πίστεως οὐδὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ (Εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 5, 2. Ρ. Γ. 62, 528), «ὃ τῆς πίστεως οὐδὲν οὐδὲν ἔχει λοιπόν, οὐχ ὅπου στή, οὐχ ὅπου κατάσχη· οὐ βίον ἔχει, δι' οὗ κερδαίνει τι ἐκεῖθεν... Εἰ γὰρ ἢ πίστις βίου χωρὶς οὐδὲν ἐστὶ, πολλῶ μᾶλλον τοῦναντίον».

δίαν καὶ βαρύτητα σαρκικὴν περικόψαι, μετεωρίζει μὲν τῆς ψυχῆς τὸ πτερόν πρὸς οὐρανόν, δείκνυσι δὲ ἀπὸ τῆς ἀψίδος ἐκείνης, καθάπερ ἕκ τινος ἀπόπτου κορυφῆς, ἄπασαν τοῦ παρόντος βίου τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ὑπόκρισιν. Τὸν γὰρ μὴ δυναθέντα ἀναπτῆναι ἐκεῖ, μηδὲ ἐν ταύτῃ καθίσει τῇ περιωπῇ, οὐκ ἐν τὴν γῆν ἰδεῖν, οὐδὲ τὰ ἐν τῇ γῆ πράγματα, οὕτως ὡς ἰδεῖν ἄξιον. Ἐπεὶ γὰρ πολλὰ μὲν τὰ ἐπισκοτοῦντα τῇ ὄψει, πολλὰ τὰ θορυβοῦντα τὴν ἀκοήν καὶ τὴν γλῶτταν ὑποσκελίζοντα, δεῖ πάσης ἑαυτὸν ὑπεξαγαγόντα τῆς ταραχῆς καὶ τοῦ καπνοῦ πρὸς ἐκείνην ἀναχωρῆσαι τὴν ἐρημίαν, ἔνθα πολλὴ μὲν ἡ γαλήνη, λαμπρὰ δὲ ἡ αἰθρία, θόρυβος δὲ οὐδεὶς, ἀλλὰ πεπήγασι μὲν ἀκλινεῖς οἱ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον ἐνορῶντες ἀτενές, ἐστήκασι δὲ ἀτρεμεῖς αἱ ἀκοαὶ πρὸς ἐν μόνον ἡσυχολημένα, τὴν τῶν θείων λογίων ἀκρόασιν καὶ τῆς παναρμονίου καὶ πνευματικῆς ἐπακούουσαι συμφωνίας, ἥς ἡ τυραννὶς οὕτω κρατεῖ τῆς ἀπαξ ἀλόουσης ψυχῆς, ὡς μήτε σῖτα, μήτε ποτόν, μήτε ὕπνον αἰρεῖσθαι μεθ' ἡδονῆς τὸν ὑπ' ἐκείνης ἐφελκυσθέντα τῆς μελωδίας»¹.

Ἡ ἐπίτευξις τῆς ζωῆς ταύτης πίστεως εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. «Καὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς ἀπορρήτοις τὸ μὲν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, τὸ δοῦναι τὴν χάριν· τὸ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ παρασχεῖν τὴν πίστιν»². Μόνον διὰ τῆς συνεχοῦς πνευματικῆς ἀνατάσεως καὶ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐν προσευχῇ ἐπικοινωνίας εἶναι δυνατὴ ἡ βίωσις τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ. Αἱ ὑπέροχοι δὲ ἐρμηνεῖαι ὑπὸ τοῦ θείου Χρυσοστόμου δυσκολονοήτων

1. Πρὸς Σταγειρίον, λόγ. 2,1. P. G. 47, 411. Ἰδεῶδες πρότυπον τοιαύτης φλογερᾶς καὶ ζωῆς πίστεως ἀποτελεῖ διὰ τὸν Χρυσόστομον ὁ Παῦλος. Πρβλ. ἐνθ' ἄν. στίχ. 413· «Μὴ γὰρ μοι τὰς ἀκρωρίας εἴτης μηδὲ νάπας καὶ φάραγγας καὶ ἐρημίαν ἄβατον· οὐδὲ ἱκανὰ ταῦτα μόνα ψυχῆς θόρυβον ἐξελεῖν· ἀλλὰ δεῖ τῆς φλογὸς ἐκείνης, ἣν ἀνῆψε μὲν ὁ Χρυσὸς ἐν τῇ τοῦ Παύλου ψυχῇ, ἔτρεφε δὲ ὁ μακάριος ἐκεῖνος διὰ τούτου τοῦ πνευματικοῦ λογισμοῦ, καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἐπήρην, ὡς κάτωθεν ἀρξαμένου ἀπὸ τῆς γῆς, πρὸς αὐτὸν φθάσαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ὑπὲρ τούτου οὐρανὸν καὶ τὸν μετ' ἐκείνων πάλιν. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἕως τρίτου ἠρπάγη οὐρανοῦ· ὁ δὲ πόθος αὐτοῦ καὶ ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ἀγάπη οὐ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς οὐρανοὺς ὑπερῆκόντισε».

2. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 10,3. P. G. 59, 76. Πρβλ. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 82,4. P. G. 58, 742-743: «Ἐντεῦθεν μανθάνομεν δόγμα μέγα, ὡς οὐκ ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, ἂν μὴ τῆς ἀνωθέν τις ἀπολαύση βοήθης· καὶ οἷτι πάλιν οὐδὲν κερδανοῦμεν ἀπὸ τῆς ἀνωθεν βοήθης, προθυμίας οὐκ οὔσης. Καὶ ταῦτα ἀμφοτέρωθεν δείκνυσιν Ἰούδας καὶ Πέτρος· ὁ μὲν γὰρ, πολλῆς ἀπολαύσας βοήθειας, οὐδὲν ὠφελήθη, ἐπειδὴ μὴ ἠθέλησε, μηδὲ τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισηγήκει· οὗτος δὲ καὶ προθυμωθείς, ἐπειδὴ μηδεμιᾶς ἀπήλαυσε βοήθειας, κατέπεσε. Καὶ γὰρ ἀπὸ δυοῖν τούτων ἡ ἀρετὴ ὑφαίνεται. Διὸ παρακαλῶ, μήτε τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ρίψαντας, αὐτοὺς καθεῦθεν, μήτε σπουδάζοντας, νομίζεν οικειοὺς πόνους τὸ πᾶν κατορθοῦν. Οὔτε γὰρ ὑπτίουσι ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι βούλεται ὁ Θεός· διὰ τοῦτο οὐ τὸ πᾶν αὐτὸς ἐργάζεται· οὔτε ἀλαζόνας, διὰ τοῦτο οὐ τὸ πᾶν ἡμῖν δέδωκεν· ἀλλ' ἑκατέρου τὸ βλαβερὸν ἀνελών, τὸ χρῆσιμον ἡμῖν εἶασε. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν κορυφαῖον ἀφῆκε πεσεῖν, συνεσταλμένον τε αὐτὸν κατασκευάζειν, καὶ εἰς πλεονα λοπὸν ἀγάπην ἀλείφω». Πρβλ. εἰς «Ἐχοντες...», λόγ. 1, 4-5. P. G. 51, 275-6. Πρβλ. εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 45,2. P. G. 59, 254.

χωρίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἶναι ἀκριβῶς ἀποτέλεσμα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς θεμελιώδους ταύτης ἀρχῆς· «Πολλῆς ἡμῶν δεῖ τῆς ἀγρυπνίας, πολλῶν τῶν εὐχῶν, ὥστε δυνηθῆναι ἐπεξελεθεῖν τῷ παρόντι χωρίῳ»¹. Ἡ προβολή τῆς πίστεως ὁμῶς δὲν σημαίνει τὸν ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου τέλειον παραμερισμὸν τοῦ ὀρθοῦ λόγου κατὰ τὴν προσδοχὴν καὶ ὑποκειμενοποίησιν τοῦ ἀποκαλυφθέντος μυστηρίου². «Εὐχεται μὲν οὖν δοθῆναι αὐτοῖς Πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως· πλὴν καὶ αὐτὸς ἀπὸ λογισμῶν, ὅσα δύναται, κατασκευάζει καὶ ἀπὸ τῶν ἤδη ὑπαρξάντων»³. Ἐὰν ἡ Θεία Πρόνοια ἀπαιτῇ κατ' ἐξοχὴν τὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων προσφορὰν τῆς πίστεως αὐτῶν, δὲν σημαίνει τοῦτο, ὅτι παρέβλεψε καὶ τὴν ἔφεσιν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, ἀλλ' ὅτι προέβη εἰς ὅλας ἐκείνας τὰς ἐνεργείας, αἵτινες καθίστων τὴν ἀποδοχὴν τῶν «ὑπὲρ λόγων» ἀποκαλυπτομένων ἀληθειῶν ἀνταξίαν λογικῶν ὑπάρξεων⁴.

Πίστις καὶ λόγος, ἢ μᾶλλον ὁ λόγος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πίστεως συνιστᾷ τὴν ἰδεώδη σύνθεσιν κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον πρὸς κατανόησιν τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως καὶ συνεπῶς καὶ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ κατὰ κόσμον γνῶσις ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθίσταται, καὶ μόνον τότε, ἀληθὴς σοφία. «Οὕτω καὶ ἡ ἔξωθεν σοφία ἦν ἂν σοφία, εἰ πνεύματι ἐκέχρητο»⁵. Δέον ὁμῶς νὰ σημειωθῇ, ὅτι διὰ τῆς χρησιμοποίησεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου δὲν ἀποσκοπεῖται ἡ ἀνακάλυψις περισσοτέρων ἀληθειῶν ἀπὸ ἐκείνας, ἀς ἀπεκάλυψεν ὁ ἐνανθρωπήσας Κύριος, οὐδὲ εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς πίστεως εἰς γνῶσιν, διότι «εἰ ἀποκαλύψεως τοῦτο ἔστι, περιττὴ λοιπὸν τῶν λογισμῶν ἢ εὐρεσις»⁶. Δεδομένου μάλιστα ὅτι τὸ μυστήριον κατασκευῆς οὐ

1. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 6,1. P. G. 57, 61.

2. Πρβλ. Εἰς Πράξεις, ὁμιλ. 33,4. P. G. 60, 244.

3. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3,1. P. G. 62, 24.

4. Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 113,1. P. G. 55, 304 ἐξ. «Μεγάλην ἐναυθῖα τοῦ Θεοῦ τὴν πρᾶττητα μαρτυρεῖ καὶ ἡμερότητα. Ποίαν δὲ ταύτην; Ὅτι πρῶτον ἀποδείξεις παρεχόμενος τῆς οικείας δυνάμεως, τότε ἀπαιτεῖ τὴν προσκύνησιν... Τοῦτο γοῦν καὶ ἀλλαχοῦ δικαιολογούμενος καὶ δεικνύς, ὅτι πρότερον τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδειξάμενος ἀπῆτει τὰ παρ' ἐκείνων, ἔλεγε· Μὴ ἐρημος ἐγενόμην τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, ἢ γῆ κεχερσωμένη; Ὁ δὲ λέγει τοῦτο ἔστι. Μὴ ἄκαρπος, φησίν, ὑμῖν ἐγενόμην; οὐ μυρία ἀγαθὰ εἰς ὑμᾶς ἐπεδειξάμην; οὐ τὴν φύσιν αὐτὴν μετέβαλον; οὐ τὰ στοιχεῖα πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ὑμῶν ἐρρόθμισα; οὐ παραγωγὴν ὑμῖν ἐχαρισάμην ἀνθρωπίνων ἀπρηλαχμένην πόνων; Πάντα γὰρ τότε τῷ δήμῳ τῷ τῶν Ἑβραίων ὑπεξίστατο καὶ παρεχώρει, ἵνα μάθωσιν, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἀκολουθίας ἦν τὰ γινόμενα, ἀλλὰ θείας καὶ ἀπορρήτου δυνάμεως τὰ θαυματουργούμενα ἅπαντα... καὶ πανταχοῦ διὰ σημείων παρεπέμποντο, ἵνα τὴν ἀναίσθητον αὐτῶν γνώμην καὶ τὴν σκληρὰν διάνοιαν τοῖς θαύμασι μαλασσομένων εὐήνιον καὶ ἐπιτηδειοτέραν καταστήσωσι πρὸς τὴν τῆς θεογνωσίας ὑποδοχὴν».

5. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,1. P. G. 61,54.

6. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3,1. P. G. 62, 24.

δεῖται, ἀλλ' ἔπερ ἐστὶ, τοῦτο μόνον ὃν καταγγέλλεται· ἐπεὶ οὐκ ἔσται μυστήριον θεῖον καὶ ὀλόκληρον, ὅταν καὶ παρὰ σαυτοῦ τι προσθῆς»¹.

Ἡ ἔρευνα συνεπῶς τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως ἀποσκοπεῖ τοῦτο μὲν εἰς τὴν προσωπικὴν οἰκείωσιν καὶ ἐμβάθυνσιν εἰς τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως κατὰ πάσας αὐτῶν τὰς ὀψεις, τοῦτο δὲ εἰς τὴν τελειοτέραν αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διατύπωσιν.

γ) Πνευματικὴ καὶ ἱστορικοφιλολογικὴ ἐρμηνεία. Ἡ ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου ἐρμηνεία τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως φέρει τὴν σφραγίδα τῆς πρωτοτυπίας, ὑπερακοντιζούσης τὰ ἐπὶ μέρους πλαίσια τῶν σχολῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ². Αὐτοτελής καὶ πρωτότυπος θεολόγος καὶ χριστιανὸς φιλόσοφος³ προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ ἀληθὲς Πνεῦμα καὶ τὴν βαθυτέραν οὐσίαν τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου. Ὁ προσδιορισμὸς τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν, ὅφ' ἃς ἐγράφη τὸ ἐκάστοτε ἐρευνώμενον κείμενον καὶ ἡ φιλολογικὴ διευκρίνισις αὐτοῦ ἀποτελεῖ κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας· «Μὴ τοίνυν ἀπλῶς τὰ πράγματα ἐξετάζωμεν, ἀλλὰ καὶ καιρὸν καὶ αἰτίαν καὶ γνώμην καὶ προσώπων διαφορὰν καὶ ὅσα ἂν αὐτοῖς ἕτερα συμβαίη, πάντα μετὰ ἀκριβείας ζητῶμεν· οὐδὲ γάρ ἐστιν ἑτέρως ἐφικέσθαι τῆς ἀληθείας»⁴. Ἰδιαι-

1. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,1. P. G. 61, 55. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀληθειαν δηλοῖ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀποστολικοῦ λειτουργήματος. Πρβλ. Εἰς Ἡσαΐαν κεφ. 1,1. P. G. 56,14· «Ὡσπερ γὰρ ὁ λέγων ὤρασιν καὶ ῥῆμα Θεοῦ, οὐ τὰ οἰκεῖα φθέγγεται, οὕτω καὶ ὁ ἀπόστολον ἑαυτὸν καλῶν, οὐ τὰ παρ' ἑαυτοῦ διδάσκει, ἀλλ' ἄπερ ὁ ἀποστέλλων ἐκέλευσεν. Ἀποστόλου γὰρ ἀξίωμα, μηδὲν οἰκοθεν ἐπεισάγειν. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· Μὴ καλέσετε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· εἰς γὰρ ὑμῶν ἐστὶν ὁ διδάσκαλος ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δεκνύς, ὅτι πᾶσα τῶν παρ' ἡμῖν δογμάτων ἡ ἀρχὴ τὴν ρίζαν ἄνωθεν ἔλαβεν ἐκ τοῦ τῶν οὐρανῶν Δεσπότη, καὶ ἄνθρωποι ὄσι πρὸς τὰ λεγόμενα διακονοῦμεν».

2. Ὁ Th. Foerster, Chrysostomus in seinem Verhältnis zur antiochenischen Schule. Ein Beitrag zur Dogmengeschichte, Gotha 1869, ἐρευνᾷ ἰδίᾳ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀντιοχειανῆς Σχολῆς ἐπὶ τοῦ Χρυσοστόμου.

3. Πρβλ. Στ. Γκόσεβιτς, Ἡ περὶ θείας χάριτος διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἐν Ἀθήναις 1956, σελ. 17, ἔνθα καὶ σχετικαὶ παραπομπαί.

4. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 17,6. P. G. 57, 263. Ἐνδεικτικὸν τῆς ἀξίας τῆς ἱστορικοφιλολογικῆς μεθόδου κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον εἶναι τὸ ἀκόλουθον χωρίον, ἔπερ ταυτοχρόνως ἀποτελεῖ καὶ ἐξαίρετον ἐφαρμογὴν αὐτῆς· Εἰς τὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν... «Ἐχοντες...», ὁμιλ. 2,2. P. G. 51, 283 ἐξ. «Ἐγὼ δὲ τοσαύτην ὑπερβολὴν ποιούμαι, ὅτι, εἰ καὶ ἐναντίοι εἶναι οἱ νόμοι τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς, σφόδρα ἂν δισχυρισάμην, ὡς οὐδὲ οὕτως ἕτερον ἐπεισάγειν, Θεὸν ἐχρῆν. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τοῖς αὐτοῖς ἀνθρώποις περὶ τὰ αὐτὰ διατρίβουσιν, ἐν τοῖς αὐτοῖς οἰσι πράγμασι ἐναντίους ἐπέταττε νόμους, εἶχεν ἂν τινα αὐτοῖς λόγον ἴσως τὸ σόφισμα· εἰ δὲ ἑτέροις μὲν ἐκεῖνοι, ἑτέροις δὲ ἐγράφησαν οὗτοι, καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ τούτοις, ἄλλως ἐκεῖνοις διακειμένους, καὶ ἑτέρως τούτοις, ποία ἀνάγκη διὰ τὴν τῶν νόμων διαφορὰν ἐναντίους εἰσάγειν νομοθέτας δύο; Ἐγὼ μὲν οὐδεμίαν ὀρώ, εἰ δὲ αὐτοὶ λέγειν ἔχουσιν, εἰπάτωσαν· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν... Ὅτι μὲν οὖν, εἰ καὶ ἐναντίοι ἦσαν οἱ νόμοι, οὐδέ, οὕτως ἐγκαλεῖν ἔδει, δῆλον ἐκ τούτων· ὅτι δὲ οὐδὲ εἰσιν ἐναντίοι, ἀλλὰ διάφοροι μόνον, φέρε, τοὺς νόμους εἰς μέσον προχειρισώμεθα».

τέρως τονίζεται ὑπ' αὐτοῦ, ὅπως ἡ ἐρμηνεία μὴ περιορίζεται εἰς τὸ νεκρὸν γράμμα τοῦ κειμένου, ἀλλ' ὅπως ἀναζητῆται εἰς αὐτὰ τὸ ζῶν πνεῦμα· «Ἐγὼ δὲ ὅπερ ἀεὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τοῦτο καὶ σήμερον παρακαλῶ καὶ συμβουλευῶ, μὴ ἀπλῶς ἐπιέναι τὰ γράμματα, ἀλλὰ διερευνᾶσθαι τὰ νοήματα· εἰ γὰρ ἀπλῶς ταῖς λέξεσι παρακάθοιτο, καὶ μηδὲν πλέον τῶν γεγραμμένων ἐπιζητοῖη, πολλὰ ἁμαρτήσεται»¹. Οὕτω δὲ καὶ οἱ συμβολισμοὶ οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ δεόν νὰ μὴ ἐκλαμβάνωνται ὑπὸ τὴν συνήθη αὐτῶν ἔννοιαν, ἀλλὰ βάσει τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐν πολλοῖς ὑπερκοσμίου χαρακτήρος τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀναφέρονται· «Ὅρα γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπερ ἔλεγον, ὅτι ποτὲ νύμφη ἐστὶ, ποτὲ θυγάτηρ ἐστὶ, ποτὲ παρθένος ἐστὶ, ποτὲ δούλη ἐστὶ, ποτὲ βασίλισσα ἐστὶ, ποτὲ στεῖρά ἐστὶ, ποτὲ ὄρος ἐστὶ, ποτὲ παράδεισος ἐστὶ, ποτὲ πολύτοκος ἐστὶ, ποτὲ κρῖνον ἐστὶ, ποτὲ πηγὴ ἐστὶ· πάντα ἐστὶ. Διὰ τοῦτο ἀκούσας ταῦτα, μὴ νόμιζε σωματικὰ εἶναι παρακαλῶ· ἀλλὰ σύντεινόν σου τὴν διάνοιαν· τὰ γὰρ σωματικὰ τοιαῦτα εἶναι οὐδ' ἔδυναται. Οἶόν τις λέγω· τὸ ὄρος παρθένος οὐκ ἔστιν· ἡ παρθένος νύμφη οὐκ ἔστιν· ἡ βασίλισσα δούλη οὐκ ἔστιν, ἡ Ἐκκλησία πάντα ἐστὶ. Διὰ τί; Ὅτι οὐκ ἐν σώματι ταῦτα, ἀλλ' ἐν ψυχῇ. Ἐν μὲν γὰρ σώματι ταῦτα ἐστενοχώρηται· ἐν δὲ ψυχῇ πολὺ ἔχει τὸ πέλαγος... Μάθε οὖν τὰ τῆς θεότητος καὶ σοφίζου τὰ τῆς οἰκονομίας· μάθε τίς ἦν καὶ τίς ἐγένετο διὰ σέ καὶ μὴ σύγχεε τὰ πράγματα μηδὲ τὴν ὑπόθεσιν τῆς φιλανθρωπίας ἀφορμὴν ποιοῦ βλασφημίας»². Ἡ εὕρεσις δὲ τοῦ ἀληθοῦς νοήματος καὶ ἡ ὀρθὴ λύσις τῶν προβλημάτων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ δὴ ἐν προκειμένῳ τὸ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ οὐχὶ διὰ τῆς βοήθειας τῆς θύραθεν φιλοσοφίας³, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐντὸς τοῦ καθολικοῦ Πνεύματος αὐτῆς ταύτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς⁴, ὅπερ

1. Κατὰ Ἀνομοίων, λόγ. 8,1. P. G. 48, 769.

2. Εἰς «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθείς Εὐτρόπιος...», 9. P. G., 52, 403.

3. Πρβλ. Fittkau, ἐνθ' ἄν. σελ. 215. Πρβλ. εἰς «Ἐχοντες...» λόγ. 2,4. P. G. 51, 285 ἐξ. «Ὁ γὰρ τύπος τῆς ἀληθείας οὐκ ἐναντίον, ἀλλὰ συγγενές. Εἰ δὲ ἐναντίος ἦν ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς τῷ Θεῷ τῆς Καινῆς, οὐκ ἔμελλε διὰ τῶν γυναικῶν προδιατυποῦν τῆς Καινῆς Διαθήκης τὴν ὑπεροχὴν. Εἰ δὲ καὶ ἐκεῖνος προδιετύπωσε, τὸν Παῦλον ἐχρῆν μὴ ἀποχρήσασθαι τῷ τύπῳ. Εἰ δὲ λέγοιεν ὅτι Ἰουδαϊκῇ συγκαταβαίνων ἀσθενείᾳ, τοῦτο ἐποίει ἐχρῆν Ἑλλῆσι καὶ κηρύττοντα τύπους ἑλληνικοὺς εἰσάγειν, καὶ ἱστορίας μεμνησθαι τῶν παρ' Ἑλλῆσι γεγενημένων πραγμάτων. Ἄλλ' οὐκ ἐποίησε τοῦτο· καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ οὐδὲν κοινὸν εἶχε πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ταῦτα δὲ Θεοῦ χρησμοὶ καὶ νόμοι».

4. Πρβλ. Εἰς Ἀ' Κορ. ὁμιλ. 7,4. P. G. 61,59· «Τί δὲ ἐστὶ πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες; Ὅταν πνευματικὸν καὶ ἄπορον ᾗ, ἀπὸ τῶν πνευματικῶν τὰς μαρτυρίας ἄγομεν. Οἶον λέγω, ὅτι ἀνέστη ὁ Χριστός, ὅτι ἀπὸ Παρθένου ἐγεννήθη· παράγω μαρτυρίας καὶ τύπους καὶ ἀποδείξεις, τοῦ Ἰωῆ τὴν ἐν τῷ κῆτει διατριβὴν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀπαλλαγὴν, τῶν στεριῶν τοὺς τοκετοὺς, τῆς Σάρρας, τῆς Ρεβέκκας καὶ τῶν λοιπῶν, τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ τῶν δένδρων βλάστησιν γεγενημένην, οὐ σπερμάτων καταβληθέντων, οὐχ ὑπετῶν κατενεχθέντων, οὐκ ἀθλακος ἀνατηθείσης. Τὰ γὰρ μέλλοντα διεπλάττετο καὶ διε-

ἀποτελεῖ ἀδιάσπαστον ἐνότητα¹. Ἡ Θεία Πρόνοια προέβη εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων σταδιακῶς καὶ κατὰ βαθμίδας ὑποβοηθοῦσα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὴν κατανόησιν καὶ ἀποδοχὴν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων².

Ἡ καθολικὴ ἀποκάλυψις, ἥτις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Κυρίου, εὐρίσκει τὴν προτύπωσιν αὐτῆς ἤδη κατὰ τὴν περίοδον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐν ἣ «τὰ μέλλοντα διεπλάττετο καὶ διεγράφετο, ὡς ἐν σκιᾷ τοῖς προτέροις, ἵνα πιστευθῇ ταῦτα παραγενόμενα»³. Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος προεικονιζόμενα κατὰ τὴν πρὸ αὐτῆς περίοδον ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ μεγίστου τούτου μυστηρίου· «Πάντων οὖν τούτων τύπος, ἂν θέλωμεν, εὐρήσομεν, ἂν ζητοῦμεν ἐν τῇ Γραφῇ»⁴.

Ἰδιαιτέρως δὲ ἡ Ἐκκλησία, ἡ μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἔνωσις αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς προεικονίζονται διὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας⁵ καὶ διὰ τῆς Κιβωτοῦ τοῦ Νῶε· «Μυστήρια δὲ ἦν τὰ λεγόμενα καὶ τῶν μελλόντων τύπος τὰ γινόμενα· οἷον ἡ Ἐκκλησία κιβωτός, ὁ Νῶε ὁ Χριστός, ἡ περιστερὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ φύλλον τῆς ἐλαίας ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ»⁶. Ἄλλ ὡς ἐλέχθη, ἡ πλήρης κατανόησις τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ καὶ συνεπῶς καὶ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι προωρισμένη διὰ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν

γράφετο, ὡς ἐν σκιᾷ τοῖς προτέροις, ἵνα πιστευθῇ ταῦτα παραγενόμενα. Καὶ δεῖκνυμι πάλιν πῶς ἀπὸ γῆς ἄνθρωπος καὶ πῶς ἀπὸ ἀνθρώπου μόνον ἡ γυνή, καὶ οὐδαμοῦ συνουσία, πῶς αὐτὴ ἡ γῆ ἀπ' οὐδενὸς τῆς δυνάμεως τοῦ Δημιουργοῦ πανταχοῦ πρὸς πάντα ἀρκούσης. Οὕτω πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνω, καὶ οὐδαμοῦ χρεῖαν ἔχω τῆς ἔξωθεν σοφίας, οὐδὲ λογισμῶν οὐδὲ παρασκευῶν. Ἐκεῖνοι γὰρ καὶ παρασαλεύουσι τὴν ἀσθενῆ διάνοιαν καὶ θορυβοῦσι καὶ ἀποδειῖξαι σαφῶς οὐδὲν ὧν λέγουσιν ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ τούναντίον ποιοῦσι ταραττοῦσι μᾶλλον, καὶ ζόφῳ πληροῦσι καὶ ἀπορίας πολλῆς».

1. Εἰς Ψαλμ. 115,2. P. G. 55, 321. «Μέγα τι μυστήριον ἡμῖν ἐνταῦθα ἀποκαλύπτει. Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἡ Καινὴ καὶ ἡ Παλαιὰ, καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, τὸ ἐν ἐκείνῃ φθεγγάμενον, καὶ ἐνταῦθα ἐλάλησε». Πρβλ. καὶ H. Hertzberg, *Werdende Kirche im Alten Testament*, München 1950, σελ. 3.

2. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 18,1. P. G. 57,265. «Καὶ γὰρ εἰ παρὰ τὴν ἀρχὴν τὰ ὑψηλὰ ταῦτα καὶ ὑπέρογκα εἰσήγαγε παραγγέλματα, οὗτ' ἂν ταῦτα ἐδέξατο, οὔτε ἐκεῖνα· νυνὶ δὲ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι ἐκότερα διαθείς, τὴν οἰκουμένην δι' ἀμφοτέρων κατάρθρωσεν ἅπασαν».

3. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,4. P. G. 61, 59.

4. Εἰς Κολοσ. ὁμιλ. 5,4. P. G. 62, 338.

5. Πρβλ. «Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον...», 3. P. G. 51, 229 ἐξ. Πρβλ. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 69, 1. P. G. 58, 647 ἐξ.

6. Εἰς τὸν σεισμόν καὶ εἰς τὸν πλοῦσιον... P. G. 48, 1037. Πρβλ. Περὶ μετανοίας, ὁμιλ. 8,1. P. G. 49, 336 ἐξ. Πρβλ. καὶ ἐνθ' ἄν. στ. 369. Τύπος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ ἡ Σάρρα. Πρβλ. Εἰς «Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν...», 4. P. G. 51, 368. «Ἐπειδὴ γὰρ ἡ Σάρρα τύπος ἐστὶν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐλευθέρα, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, ὅτι τῆς ἐλευθέρας τέκνα ἐσμέν. Καὶ πάλιν· Ἄρα ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελλας τέκνα ἐσμέν. Τί ἐστὶ Ἐπαγγελίας; Ὡσπερ ἐκεῖνον οὐκ ἔτεκεν φύσις, οὐδὲ ἡμᾶς φύσις ἔτεκεν, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ». Πρβλ. Ἰω ἐ ν. Κ α ρ μ ῖ ρ η, ἐνθ' ἄν. σελ. 141.

Πνεύματος καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποθησαυρισθείσης ἱερᾶς παραδόσεως¹ προσπάθεια κατανόησεως τοῦ περὶ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας προβλήματος χαρακτηρίζουν τὴν σχετικὴν ἔρευναν τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ διαπίστωσις τῆς ἀδυναμίας ἐπακριβοῦς προσδιορισμοῦ τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας ὁδηγεῖ κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν περιγραφικὸν ὄρισμὸν αὐτῆς². Ὁ Χρυσόστομος ἔχων ὡς ὁδηγὸν τὰς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ παρομοιώσεις τῆς Ἐκκλησίας «μεταφορικῶς κέχρηται τῷ λόγῳ, ὥσπερ ἐν εἰκόني τὴν Ἐκκλησίαν ὑπογράφων»³.

1. Ὁραιοτάτη ἡ ἀκόλουθος περικοπή τοῦ Χρυσοστόμου, εἰς «Εἶδον τὸν Κύριον», ὁμιλ. 2,1. P. G. 56, 108-109. «Οἱ δὲ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοί, κἄν τοίχους, κἄν τεῖχη, κἄν ὄρων μεγέθη, κἄν αὐτὰ τῶν οὐρανῶν εὐρωσιν αὐτοῖς ἀπαντῶντα τὰ σώματα, πάντα παραδραμοῦνται ῥαδίως. Ἄλλ' ἕμως οὕτω καὶ ταχύτητος καὶ ἄξυωπίας ἔχουσα ἡ ψυχὴ, οὐκ ἔστιν αὐτάρκης πρὸς τὴν τῶν οὐρανίων κατανόησιν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ τοῦ χειραγωγούντος αὐτὴν δεῖται... Προσέλθωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τινι τῶν τὰς πύλας ἐπιτετραμμένων τὰς οὐρανίους καὶ διαλεχθῶμεν, ἱκετεύσωμεν, ἀντ' ἀργυρίου προαίρεσιν ἐπιδειξόμεθα καὶ διάθεσιν εὐκρινῆ. Κἄν τοῦτο ἐκεῖνος λάβῃ τὸν μισθόν, τῆς χειρὸς ἡμῶν λαβόμενος, πανταχοῦ περιγησεται, οὐκ αὐτὰ δεικνὺς τὰ βασίλεια, ἀλλ' αὐτὸν καθήμενον τὸν βασιλέα, τῶν στρατευμάτων παρόντων, καὶ τῶν ἀρχιστρατῆγων παρεστώτων, τῶν μυριάδων τῶν ἀγγελικῶν, τῶν χιλιάδων τῶν ἀρχαγγελικῶν. Πάντα ἡμῖν ἐπιδείξει μετ' ἀκριβείας, ὡς ἡμῖν ἰδεῖν δυνατὸν. Τίς οὖν ἔστιν οὗτος; τίς ὁ τὸ μέρος τοῦτο ἐμπειπιστευμένος, καθ' ὃ βουλόμεθα νῦν εἰσελθεῖν; Ἡσαίας ὁ τῶν προφητῶν μεγαλοφωνότατος. Οὐκοῦν ἀνάγκη τούτῳ διαλεχθῆναι. Ἄλλ' ἔπεσθε κατεσταλμένῳ ρυθμῷ βαδίζοντες μετὰ ἡσυχίας πολλῆς. Μηδεὶς φροντίδας ἔχων βιωτικὰς εἰσίστω, μηδεὶς μετέωρος μήτε ἐπτοημμένος, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἔξω πρὸ τῶν θυρῶν ἀποθέμενοι, πάντες οὕτως εἰσίσωμεν. Εἰς βασίλεια γὰρ εἰσερχόμεθα τῶν οὐρανῶν, ἀστραπτόντων ἐπιβαίνομεν χωρίων. Πολλῆς τὰ ἔνδον γέμει σιγῆς καὶ μυστηρίων ἀπορρήτων».

2. Πρβλ. Schmaus, ἐνθ' ἀν. σελ. 6. «Wenn in des auch keine wesensbestimmung der Kirche gegeben werden kann, so lässt sich doch ihr Wesen als den in der Geschichte fortlebende Christus mysterium beschreiben». Πρβλ. Χ ρ. Ἄ ν δ ρ ο ὑ τ σ ο υ, Δογματικὴ, σελ. 260. «Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ Παραδόσει ἐλλείπει τέλειος τῆς Ἐκκλησίας ὄρισμός, ἀντὶ τοῦ ὁποῖου ἔχομεν περιγραφὰς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐν τῇ Γραφῇ δισσὴν αὐτῆς ὕψιν, εἴτε ὡς κοινωνίαν πιστῶν ἀχωρίστως μετὰ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς, τοῦ Χριστοῦ ἡνωμένης, εἴτε ὡς ζωοποιῶν κέντρον τῆς ἀπολυτρώσεως, ὡς Χριστοῦ παρατεινομένου εἰς αἰῶνας καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν καὶ προφητικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν συνεχίζοντος. Οὕτως Ἰγνάτιος ὁ θεοφόρος ἐξάγει τὸ ἐπισκοπικὸν αὐτῆς σύστημα, ὁ Τερτυλλιανὸς καὶ ὁ Κυπριανὸς τὸν ἱεραρχικὸν αὐτῆς χαρακτήρα, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος ὀρίζονται αὐτὴν ὡς κοινωνίαν πιστῶν, ὁ Ἐπιφάνιος ὡς ἀποτελουμένην ἐκ πάντων τῶν ὀρθοδόξων πάντων τῶν αἰώνων, ὁ Αὐγουστίνος ὡς τὴν ἐν τῷ θεανθρώπῳ ἡνωμένην ἀνθρωπότητα καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἄλλὰ καὶ θεολογικῶς δὲν ὑπάρχει εἰς πλήρη καὶ ὁμογενεῆς ἀποδοχῆς ὄρισμός...». Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρότσου ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Χρυσόστομον ὄρισμός τῆς Ἐκκλησίας ὡς κοινωνίας πιστῶν δέον βεβαίως νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀέκδοκός ἐστίν· ἀλλ' ὡς εἰς τῶν πολλῶν, δι' ὧν προσπαθεῖ ὁ Χρυσόστομος νὰ προσδιορίσῃ τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας.

3. Εἰς Ψαλμ. 44,10. P. G. 55, 199.

Ἡ Ἀγία Γραφή δὲ εἶναι πλουσιωτάτη πηγὴ τοιούτων συμβολισμῶν τῆς Ἐκκλησίας χρησιμοποιοῦσα «μυρία ὀνόματα, ἵνα παραστήσῃ αὐτῆς τὴν εὐγένειαν»¹. Αἱ πλέον συνήθεις καὶ προσφιλεῖς τῷ Χρυσόστομῳ παρομοιώσεις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι κιβωτός², βασιλισσα³, οἶκος⁴ Θεοῦ, στῦλος τῆς οἰκουμένης⁵, οἶκος δεσποτικός⁶, ἡ κοινὴ μήτηρ⁷ ἢ ἡ μήτηρ πάντων⁸, ἄνω Ἱερουσαλήμ⁹, λιμὴν¹⁰, ὄρος¹¹, παράδεισος¹², σύνοδος¹³, βασιλεία Θεοῦ¹⁴. Ἀλλὰ βεβαίως διὰ τῶν παρομοιώσεων τούτων, ὡς ἤδη ἐλέχθη, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθῇ πλήρως ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις θὰ ἀποκαλυφθῇ κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν· «Ἐκείνην τὴν λῆξιν καὶ βασιλείαν καλεῖ. Εἰ γὰρ καὶ ὑπερβαίνει λόγον, ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸ ἐγγωροῦν ἡμῖν ἀκοῦσαι παρηγίξατο τὰ μέλλοντα, νῦν μὲν, ὅπερ ἔφθην εἰπών, βασιλείαν καλῶν, νῦν δὲ γάμον, νῦν δὲ ἀρχήν, ἀπὸ τῶν φαιδρῶν τῶν παρ' ἡμῖν ὀνομάτων παρανοίγων ἡμῖν τὴν περὶ ἐκείνων ἔνοιαν, τὴν αἰώνιον δόξαν, τὴν ἀκήρατον μακαριότητα, τὴν μετὰ Χριστοῦ διαγωγὴν, ὧν οὐδὲν ἂν γένοιτο ἴσον»¹⁵. Ἀλλ' εἴπερ τι καὶ ἕτερον, ἀποδίδου κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας αἱ Παύλαιοι ἐκφράσεις περὶ Ἐκκλησίας ὡς νύμφης Χριστοῦ καὶ ὡς σώματος Χριστοῦ¹⁶. Διὰ τῶν προσδιορισμῶν τούτων ἀποδίδεται τοῦτο μὲν ὁ θεῖος καὶ ἀνθρώπινος, τοῦτο δὲ ὁ κοινωνικὸς χαρακτῆρ τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ βάσιν καὶ θεμέλιον τοὺς περὶ Ἐκκλησίας προσδιορισμοὺς τούτους ἀναπτύσσει ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὴν ὑπέροχον περὶ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίαν του. Διὰ τὴν κατανόησιν ὅμως καὶ ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῆς διδασκαλίας ταύτης τοῦ Χρυσόστομου ἀνάγκη, ὅπως θεωρήσωμεν τὴν Ἐκκλησίαν ἐν αὐτῇ

1. Εἰς «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθεῖς· Εὐτρόπιος...», 6. P. G. 52, 402.

2. Εἰς τὸν σεισμὸν καὶ εἰς τὸν πλοῦσιον..., 7. P. G. 48, 1037.

3. Εἰς Ψαλμ. 44,10. P. G. 55, 199.

4. Εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11,1. P. G. 62, 554.

5. Ἐνθ' ἂν. P. G. 62, 554.

6. Περὶ Εὐμαρμένης καὶ Προνοίας, λόγ. 3. P. G. 50, 760.

7. Κατὰ Ἰουδαίων, λόγ. 1,9. P. G. 48, 856.

8. Εἰς «Ἐἶδον τὸν Κύριον...» ὁμιλ. 11. P. G. 56, 97.

9. «Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν...», 4. P. G. 51, 368.

10. Περὶ μετανόιας, ὁμιλ. 8,1. P. G. 49, 335-336.

11. Εἰς Ἡσαΐαν, κεφ. 2,2. P. G. 56, 29.

12. Περὶ μετανόιας, ὁμιλ. 8,1. P. G. 49, 336.

13. Εἰς Ψαλμ. 149,1. P. G. 55, 493.

14. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 34,5. P. G. 61, 313.

15. Εἰς Ψαλμ. 5,2. P. G. 55, 62.

16. Τὴν περὶ Ἐκκλησίας ὡς τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν του ἀναπτύσσει ὁ Χρυσόστομος ἰδίως εἰς τὴν Ἐρμηνείαν τῆς Α' πρὸς Κορινθίους, ἐν P. G. 61, 145 ἐξ. 199 ἐξ., 249 ἐξ., τῆς πρὸς Ἐφεσίους, ἐν P. G. 62, 25 ἐξ., 76 ἐξ., τῆς πρὸς Κολοσ. ἐν P. G. 62, 317 ἐξ.

κατὰ τὴν καθόλου ἱστορικὴν ἐξέλιξίν της, ἥτις οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ἡ ἱστορία τῆς πραγματώσεως τῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων κοινωνίας τοῦ Θεοῦ¹ εὐρούσης τὴν ιδεώδη αὐτῆς ἔκφρασιν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου· «Διὰ γὰρ τοῦτο πάντα ἐγένετο· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ἄθρωπος γέγονε καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐπραγματεύσατο, ἵνα ἡμᾶς συναγάγη»².

(Συνεχίζεται)

1. Πρβλ. H. de Lubac, ἐνθ' ἀν. σελ. 38 ἐξ.

2. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 17,9. P. G. 57, 251. Πρβλ. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 65,1. P. G. 59, 361 ἐξ. «Τί ἐστίν, ἵνα συναγάγη τοὺς ἐγγύς καὶ τοὺς μακράν; Ἐν σῶμα ἐποίησεν. Ὁ ἐν Ρώμῃ καθήμενος τοὺς Ἰνδοὺς μέλος εἶναι νομίζει ἑαυτοῦ. Τί ταύτης τῆς συναγωγῆς ἴσον; καὶ πάντων κεφαλὴ ὁ Χριστός».